

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės katedra

Vilmos Volkovienės,
neakivaizdinio skyriaus
baudžiamosios justicijos specializacijos
studijų šakos studentės

MAGISTRO DARBAS
BAUSMIŲ SKYRIMO NEPILNAMEČIAMS YPATUMAI
FEATURES OF JUVENILE SENTENCING RULES

Vadovė doc. dr. I. Michailovič
Recenzentas doc. dr. J. Prapiestis

Vilnius 2009

TURINYS

IŽANGA	3
I. BAUSMĖ, KAIP VALSTYBĖS PRIEVARTOS PRIEMONĖ	
NEPILNAMEČIAMS	6
1.1. Nepilnametystės samprata baudžiamojoje teisėje	6
1.2. Bausmės paskirtis	10
1.3. Nepilnamečiams skiriamų baudžiamųjų teisinių sankcijų paskirtis	13
II. NEPILNAMEČIAMS TAIKOMA BAUSMIŲ SISTEMA.....	16
2.1. Viešieji darbai	16
2.2. Bauda	19
2.3. Laisvės apribojimas	21
2.4. Areštas	24
2.5. Terminuotas laisvės atėmimas	26
2.5.1. Laisvės atėmimo bausmės skyrimas, atidedant bausmės vykdymą.....	29
III. BENDRIEJI BAUSMIŲ SKYRIMO PAGRINDAI	32
3.1. Bausmės skyrimas atsižvelgiant į tai, kad bausmė turi atitikti įstatymo reikalavimus	33
3.2. Bausmės skyrimui reikšmingos nuostatos, skirtos bausmei individualizuoti	35
3.3. Bausmės skyrimui reikšmingos nuostatos, įtvirtinančios teisingumo principo viršenybę	38
IV. SPECIFINĖS, NEPILNAMEČIAMS TAIKOMOS APLINKYBĖS, REIKŠMINGOS BAUSMĖS SKYRIMUI	40
4.1. Nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygos	40
4.2. Nepilnamečio sveikatos būklė ir socialinė branda	44
4.3. Nepilnamečiui anksčiau taikytos poveikio priemonės	49
4.4. Nepilnamečio elgesys po nusikalstamos veikos padarymo	51
IŠVADOS.....	54
SANTRAUKA	56
SUMMARY	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS	58

IŽANGA

Nusikalsta ne tik suaugusieji, visuomenėje nemažėja ir nusižengti linkusių, smurtaujančių, vaikų. Ar lemiamą klaidą padaręs nepilnametis turi būti kuo griežčiau baudžiamas, ar reikia ieškoti kitų būdų, kaip gražinti jį į visuomenę, mokyti gyventi pagal teisės normas? Ar gali nepilnametis už sunkų nusikaltimą būti nuteistas realia laisvės atėmimo bausme, ar jam turi būti taikomos kitokios priemonės? Atsakymo galime ieškoti bausmių skyrimo procese.

Bausmių skyrimas nepilnamečiams – svarbus baudžiamosios teisės institutas. Skiriant bausmę realiai yra įgyvendinama baudžiamosios teisės paskirtis. Teisingumo principas įgyvendinamas per bausmės paskirtį, jis koreguoja bausmės skyrimo normų turinį, kai konkrečioje byloje nepilnamečiui kaltininkui būtina nustatyti kitokią, individualizuotą bausmę.

Atsakomybė už jauno žmogaus padarytą nusikalstamą veiką turi būti orientuojama ne vien į nubaudimą, bet ir į teigiamą poveikį jo asmenybei. Šiuolaikinės baudžiamosios teisės teoretikai teigia, kad nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė turi pasižymėti tam tikra specifika, juridinėmis bei socialinėmis lengvatomis. Tačiau esant tradiciniam baudžiamosios teisės požiūriui į jaunimo nusikalstamą veiką, ne visuomet yra atsižvelgiama į jauno žmogaus socialinę, psichologinę, bei fizinę specifiką, todėl siekiant padėti jam integruotis visuomenėje, reikalingas išskirtinis požiūris į jauną nusikaltusį asmenį.

Antai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) Senato išaiškinime konstatuota, jog teismai ne visada atsižvelgia į nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygas, sveikatos būklę ir socialinę brandą, anksčiau taikytas poveikio priemones, nors tai teismus įpareigoja atlikti įstatymas.¹

Bausmių skyrimo nepilnamečiams išskirtinumas, siejamas su visapusišku amžiaus, fizinių ir psichinių savybių ištyrimu, dėl kurių pastariesiems ne visuomet būtina taikyti griežtas teises sankcijas. Taigi, magistro darbo tema yra aktuali ir gali būti naudinga mokslinė bei praktinė prasme.

Magistro darbo objektas – bausmių skyrimo nepilnamečiams ypatumai.

Magistro darbo tikslas – remiantis tarptautiniais teisės aktais, galiojančiu Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu² (toliau – BK), baudžiamosios teisės teoretikų darbais, išanalizuoti bausmių skyrimo ypatumų nepilnamečiams teorinį modelį, jo

¹ LAT Senato 2007-12-01 Teismų praktikos skiriant bausmes BK (54-64) apžvalga.

²Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos Seimas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741).).

taikymo praktinius aspektus, (analizuojant teismų praktiką), atskleisti aktualias bausmių skyrimo ypatumų nepilnamečiams taikymo problemas.

Darbo tikslui pasiekti keliami uždaviniai:

- *Bausmės kaip valstybės prievartos priemonės nepilnamečiams sampratos atskleidimas;*
- *Nepilnamečiams skiriamų bausmės rūšių apžvalga;*
- *Bendrų bausmės skyrimo pagrindų apžvalga;*
- *Specifinių, nepilnamečiams taikomų aplinkybių, reikšmingų bausmės skyrimui analizė.*

Rašant magistro darbą buvo panaudoti: aprašomasis, lyginamasis, sisteminis, analitinis ir loginis, baudžiamųjų bylų analizės metodai.

Aprašomuoju metodu remiamasi analizuojant bausmės sampratą, nepilnamečiams skiriamų teisinių sankcijų paskirtį.

Aprašomuoju ir lyginamosios analizės metodais buvo išanalizuota nepilnamečiams skiriama bausmių sistema, taip pat apžvelgti bausmių skyrimo nepilnamečiams reglamentavimo ypatumai Vokietijos Jaunimo teismo įstatyme.

Sisteminis metodas buvo naudotas kaip priemonė nustatant tiesioginį teisės aktų pritaikymo ryšį praktikoje.

Baudžiamųjų bylų analizės metodu išanalizuota 20 baudžiamųjų bylų nuosprendžių, priimtų 2004-2008 metų laikotarpiu, Vilniaus, Panevėžio, Šiaulių ir Klaipėdos apygardų bei apylinkių teismuose, taip pat apžvelgtos Lietuvos Aukščiausio Teismo nutartys baudžiamosiose bylose.

Bausmių skyrimo ypatumų nepilnamečiams problematika yra aktuali, plačiai nagrinėjama Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų darbuose. Rašant magistro darbą pasinaudota autorių A. Dapšio, A. Drakšienės, R. Drakšo, A. Jatkevičiaus, I. Michailovič, V. Piesliako, G. Sakalausko, G. Šulijos, G. Švedo ir kt. darbais, vadovautasi LAT teisėjų Senato išaiškinimais bei praktine baudžiamųjų bylų medžiaga, taip pat remtasi Teisės instituto mokslo tyrimais.

Magistro darbo struktūrą sudaro įžanga, keturios dalys, išvados ir santrauka lietuvių bei anglų kalbomis, panaudotų šaltinių sąrašas. Kiekviena dalis analizuojama teoriniu aspektu t.y. pateikiama baudžiamosios teisės normų analizė, apžvelgiama susiformavusi baudžiamosios teisės doktrina, remiamasi tarptautiniais teisės aktais, Lietuvos Aukščiausio Teismo apibendrinimais bei teismų praktika. Magistro darbe apžvelgiama teismų praktika dėl bausmių skyrimo ypatumų nepilnamečiams taikymo,

stengiamasi atskleisti kaip bausmės skyrimą įtakoja specifinės, nepilnamečiams taikomos aplinkybės.

Pirmoje dalyje atskleidžiama bausmės kaip valstybės prievartos priemonės nepilnamečiams samprata. Analizuojama bendra bausmės samprata, nepilnametystės samprata baudžiamojoje teisėje bei nepilnamečiams skiriamų teisinių sankcijų paskirtis. Antroje dalyje, remiantis baudžiamojo įstatymo nuostatomis, teisės doktrina bei teismų praktika, apžvelgiamos bausmių, skiriamų nepilnamečiams rūšys. Aptariant terminuoto laisvės atėmimo bausmės rūšį, analizuojamas ir bausmės vykdymo atidėjimas. Trečioje dalyje analizuojami bendrieji bausmių skyrimo pagrindai. Ketvirtoje dalyje analizuojamos specifinės aplinkybės, reikšmingos bausmės skyrimo nepilnamečiams procese: nepilnamečių gyvenimo ir auklėjimo sąlygos, sveikatos būklė bei socialinė branda, anksčiau taikytų poveikio priemonių svarba. Į šią problemą bandoma pažvelgti ne tik teoriniu lygmeniu, t.y. analizuojant įstatymo leidėjo poziciją, teisės doktriną, tarptautinius teisės aktus, bet taip pat apžvelgiant teismų praktiką. Magistro darbe taip pat yra išsakytos autorės mintys ir pasiūlymai įstatymo tobulinimui.

I. BAUSMĖ, KAIP VALSTYBĖS PRIEVARTOS PRIEMONĖ NEPILNAMEČIAMS

1.1. Nepilnametystės samprata baudžiamojoje teisėje

Įstatymų leidėjas BK nevartoja sąvokos „nepilnametystė“, tačiau iš baudžiamojo įstatymo turinio galima manyti, kad ši sąvoka paprastai siejama su tam tikro amžiaus tarpsniu – žmogaus psichinės raidos ir jo kaip asmenybės vystymosi pakopa, turinčia tam tikras laiko ribas.

Tarptautiniuose teisės aktuose nėra nurodoma, kas yra laikomas nepilnamečiu, tačiau juose pateikiama vaiko sąvoka. 1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija,³ kurią 1995 m. liepos 3 d. ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, vaiku laiko kiekvieną žmogų, neturintį aštuoniolikos metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnyje teigiama, kad „vaikas yra žmogus, neturintis aštuoniolikos metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip“⁴.

Nepilnamečio sąvoka vartojama įvairiose teisės šakose. Ji visada turi bendrų ypatumų, bet kartu kiekvienoje teisės šakoje ir savitą, tik tai teisės šakai būdingą specifinį turinį. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse aštuoniolikos metų amžius laikomas asmens pilnametystės riba ir siejamas su civiliniu veiksmumu. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.5 str. 1 d. nurodoma, kad „fizinio asmens galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas) atsiranda visiškai, kai asmuo sulaukia pilnametystės, t.y. kai jam sueina aštuoniolika metų“⁵. Taigi, nepilnamečiu Lietuvos civiliniuose įstatymuose pripažįstamas asmuo, neturintis aštuoniolikos metų, o sąvokos „vaikas“ ir „nepilnametis“ yra laikomos iš esmės tapačios.

Baudžiamosios teisės mokslas ypač daug dėmesio skiria amžiaus tarpsniams, reikšmingiems nepilnamečių baudžiamajai atsakomybei ir jų teisių bei teisėtų interesų apsaugai. Šiuolaikinėje baudžiamojoje teisėje nekeliamas vaikystės klausimas amžiaus asmenų baudžiamosios atsakomybės klausimas, tačiau vaikystės amžius čia suprantamas kiek kitaip nei Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme. BK yra numatyti šie amžiaus

³ Valstybės žinios. 1995, Nr. 60-1501.

⁴ Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr.1-1234, 1996, Nr.33-807).

⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr. 8-1864.

tarpsniai: mažamečiai (asmenys iki 14 metų), nepilnamečiai (nuo 14 iki 18 metų) ir kiti asmenys.⁶

Todėl, teisiškai reglamentuojant nepilnamečio teises ir pareigas, paprastai vadovaujamosi formaliu amžiaus kriterijumi, tuo tarpu nepilnamečio sampratą lemia du kriterijai – amžiaus ir socialinis. Baudžiamoji atsakomybė nepilnamečiams gali būti taikoma tik pasiekus tokį asmenybės brandos lygį, kuriam esant, nepilnamečiai gerai įsisąmonina draudimus ir liepimus kaip tam tikrus visuomenės reikalavimus ir tampa pajėgūs valdyti savo elgesį.

Socialinė branda – fizinio ir psichinio asmenybės brandumo pakopa, kurią skirtingi asmenys pasiekia skirtingo amžiaus. Riba, skirianti nepilnamečius asmenis nuo pilnamečių, yra sąlyginė, todėl „neverta ieškoti atskaitos taško, nuo kurio prasideda suaugusio žmogaus gyvenimo etapas, kadangi viskas priklauso nuo žmogaus psichikos ir individualių gyvenimo aplinkybių“⁷. Nepilnamečių psichologijos ypatumai kelerius metus pasireiškia ir jiems sulaukus pilnametystės. Aštuoniolikos – dvidešimties metų asmenys pagal savo socialinę brandą, iš tiesų, nedaug skiriasi nuo nepilnamečių, nes dažnai tebebūna priklausomi nuo savo tėvų, nedirba, nėra sukūrę savo šeimų, todėl ir jų padarytos nusikalstamos veikos būna stichiškos, neapgalvotos, padarytos įtraukus pilnamečių asmenų arba kartu su nepilnamečiais bendrininkais.

Įstatymo leidėjas pagal nusikalstamą veiką padariusio asmens amžių, socialinę brandą bei gebėjimą atsakyti už nusikalstamas veikas išskiria tris asmenų kategorijas:

- 1) pilnamečius, sulaukusius aštuoniolikos metų;
- 2) pilnamečius, sulaukusius dvidešimt vienerių metų;
- 3) nepilnamečius, sulaukusius keturiolikos, tačiau nesulaukusius aštuoniolikos metų.⁸

BK 13 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad pagal šį kodeksą atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų, o šio straipsnio 2 dalyje yra išvardintos nusikalstamos veikos, už kurias numatyta atsakomybė sulaukus keturiolikos metų. Baudžiamąją atsakomybę nuo keturiolikos metų lemia tai, kad „įstatymo leidėjo požiūriu keturiolikos metų sulaukęs asmuo geba suvokti BK 13 straipsnio 2 dalyje įrašytų veikų pavojingumą bei galimų jam taikyti suvaržymų reikšmę; antra, daugelis sąraše nurodytų nusikalstamų veikų yra labai sunkūs arba sunkūs

⁶ DAPŠYS, A.; SAKALAUSKAS, G. *Smurtą patyrusių vaikų rehabilitacijos teisiniai aspektai*. Vilnius: Petro ofsetas, 2005, p. 24.

⁷ PRAPIESTIS, J. et al, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis. – V., 2004, p. 436.

⁸ DRAKŠIENĖ, A. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, Nr. 48, p. 67.

nusikaltimai žmogaus gyvybei, sveikatai, seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, asmens nuosavybei ir turtiniams interesams, visuomenės saugumui, tai yra didžiausią socialinę reikšmę turintiems gėriams“⁹.

Nepilnamečiai, jaunesni nei keturiolikos metų, pagal baudžiamuosius įstatymus neatsako. Jiems apibūdinti, remiantis Lietuvos baudžiamosios teisės doktrina, vartojama sąvoka „mažametis“. Remiantis BK 13 str. 3 d., jiems gali būti taikomos auklėjamojo poveikio ar kitos priemonės. Bendroji amžiaus, nuo kurio gali būti taikoma atsakomybė, riba yra šešiolika metų, t. y., tokio amžiaus sulaukęs asmuo gali atsakyti už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, taip pat už pasikėsinimą, rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą, už nusikalstamas veikas, padarytas bendrininkaujant, išskyrus atvejus: 1) kai nusikalstamos veikos sudėtis yra sukonstruota taip, kad nusikalstamos veikos subjektui atsakomybę sąlygoja pilnametystė, tai yra už nusikaltimus, numatytus BK 159 str. (vaiko įtraukimas į nusikalstamą veiką), BK 160 str. (vaiko įtraukimas vartoti vaistus ar kitas apkvaišinančias medžiagas) ir kt., kai pagal baudžiamąjį įstatymą gali atsakyti ne jaunesnis kaip aštuoniolikos metų asmuo; 2) asmens galėjimas būti nusikaltimo subjektu, siejamas su tam tikra įstatymų nustatyta pareiga, kurios atsiradimą lemia tai, kad asmuo turi būti sulaukęs daugiau nei aštuoniolika metų, pavyzdžiui, už nusikaltimą, numatytą BK 314 str. (šaukimo į privalomąją karo tarnybą vengimą), pagal baudžiamąjį įstatymą gali atsakyti asmuo, sulaukęs devyniolikos metų.

Baudžiamosios teisės teorijoje yra pripažįstama, jog mažamečiai vaikai neatsako pagal baudžiamuosius įstatymus, o brendimo laikotarpio ypatumų nulemtas paauglio elgesys negali būti vertinamas lygiais pagrindais kaip suaugusiųjų. Todėl daugelyje šalių, kaip ir Lietuvos baudžiamojoje teisėje, nurodomos dvi baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribos, kada asmenys tampa teisiškai atsakingi už savo kaltais veiksmis padarytas nusikalstamas veikas, t. y. „nevisiškos baudžiamosios atsakomybės arba nepilnamečių amžiaus riba ir visišką baudžiamosios atsakomybės amžiaus riba“¹⁰. Tai reikštų, kad minimali amžiaus riba leidžia patraukti asmenį baudžiamajon atsakomybėn, tačiau dėl jo amžiaus taikomos tam tikros išimtys. Viršutinė amžiaus riba reiškia, kad pradedama taikyti visiška baudžiamoji atsakomybė be išimčių. Pavyzdžiui, Prancūzijos baudžiamuosiuose įstatymuose nustatyta minimali amžiaus riba yra 13 metų, viršutinė amžiaus riba – 18 metų. Belgijoje yra nustatyta 16 ir 18 metų amžiaus riba, Italijoje 14 ir 18 metų amžiaus riba. Kai kuriose šalyse numatomas tam tikras amžiaus tarpsnis, kai teismas turi diskreciją spręsti, ar nusikaltusiam asmeniui taikyti bausmes, skirtas

---

⁹ Ten pat, p. 101.

¹⁰ DRAKŠIENĖ, A. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, Nr. 48, p. 67.

nepilnamečiams, ar tas, kurios skirtos suaugusiems. Pavyzdžiui, Portugalijoje ir Olandijoje toks amžiaus tarpsnis yra nuo 16 iki 21 metų, Vokietijoje nuo 18 iki 21 metų.

Daugelyje pasaulio valstybių nepilnamečių amžiaus riba, nuo kurios galima baudžiamoji atsakomybė ir iki kurios derėtų taikyti švelnesnes baudžiamąjį įstatymo normas, yra gausių diskusijų objektas. Jungtinių Tautų standartinėse minimaliose nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklėse (Pekino taisyklės) teigiama, kad dešimties metų amžiaus riba baudžiamajai atsakomybei yra pernelyg žema, nepaisant to, kad tokia ar dar žemesnė riba įtvirtinta ir kai kuriose pažangiose industrinėse valstybėse. Kitose valstybėse baudžiamosios pilnametystės amžius sutampa su civilinės pilnametystės amžiumi, taip pat numatytos išimtys jaunuoliams iki dvidešimt vienerių metų. Žemutinė amžiaus riba kitose šalyse skiriasi, amžius svyruoja nuo septynerių iki šešiolikos metų.

Palyginus kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose nustatytas žemutinę ir aukštutinę amžiaus ribas su Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtintomis baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribomis, matyti, kad žemutinė amžiaus riba aukštesnė tose valstybėse, kuriose nepilnamečių baudžiamąsias bylas nagrinėja bendrieji teismai ir nepilnamečiams taikomos tos pačios priemonės kaip ir suaugusiems, tik švelnesnės arba vykdomos atskirai.

1989 m. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija numato, kad imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, tai darytų teismai, administracijos ar įstatymų leidybos institucijos, svarbiausia yra vaiko interesų užtikrinimas. Konvencijos 40 straipsnio pirmojoje dalyje nurodyta, kad kiekvienas vaikas, kuris įtariamas, kaltinamas arba pripažįstamas kaltu pažeidęs baudžiamąjį įstatymą, turi teisę, kad būtų atsižvelgiama į jo amžių ir norima padėti jam reintegruoti, ir atlikti naudingą vaidmenį visuomenėje. Svarbi yra ir to paties straipsnio trečioji dalis, kurioje reikalaujama, kad valstybė, priimdama įstatymus, nustatytų minimalų amžių, kurio nesulaukę vaikai negali pažeisti baudžiamųjų įstatymų. Konvencijos 37 straipsnis įpareigoja valstybes rūpintis, kad nė vienas vaikas nepatirtų kankinimų ar kitokio žiauraus, nežmoniško arba orumą žeminančio elgesio ar bausmių. Nei mirties bausmė, nei įkalinimas iki gyvos galvos, kai nenumatoma išlaisvinimo galimybė, jiems negali būti skiriami. Vaikas areštuojamas, sulaikomas ar įkalinamas tik tokiu atveju, kai nėra kitos galimybės ir kiek įmanoma trumpesniai laikui, atskiriant jį nuo suaugusiųjų.

1.2. Bausmės paskirtis

Bausmė – tai valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu asmeniui, padariusiam nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, ir visuomenės interesais apribojanti nuteistojo teises bei laisves.¹¹ Jos turinį sudaro tam tikrų nuteisto asmens teisių ar laisvių atėmimas, arba ribojimas. Kaip teigia kriminologijos mokslo specialistai, nubaudimas, kuris sukelia kančias ir suvaržymus, yra vienas iš bausmės požymių, priešingu atveju bausmė netektų savo prasmės. Bausmė pasireiškia per konkrečias jos rūšis - baudą, areštą, laisvės atėmimą, o nubaudimas per asmens fizinės laisvės apribojimą. Kriminalinė bausmė skiriasi nuo kitų valstybės prievartos priemonių - administracinių nuobaudų, procesinių prievartos priemonių (suėmimo ir t.t.).

Teisės literatūroje yra išskiriama net iki 50 bausmės požymių, tačiau svarbiausi yra bausmės skyrimo pagrindas ir tvarka, jos oficialumas ir viešumas, individualumas bei sukeltos teisinės pasekmės.¹²

Valstybės galios bausti individą už kaltai padarytą veiką realizavimo tikslai ir esmė ryškiausiai atsiskleidžia per bausmės paskirtį. BK 41 str. numatyta tokia bausmės paskirtis:

- 1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo;
- 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį;
- 3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas;
- 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų;
- 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.¹³

Bausmės paskirtis – tai galutinis rezultatas, kurio siekia valstybė, nustatydamą ir taikydama bausmes. Bausmės paskirties nustatymą nulemia nusikalstamumo būklė ir dinamika, baudžiamosios politikos kryptingumas, vyraujanti bausmės teorija.¹⁴ Bausmės paskirties įtvirtinimas baudžiamajame įstatyme turi principinę reikšmę, kuri lemia

---

¹¹ PRAPIESTIS, J. et al, *Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 129.

¹² PRAPIESTIS, J., et al, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 263.

¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos Seimas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741).

¹⁴ PRAPIESTIS, J., et al, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 264.

bausmių turinį, nustato atskiroms bausmių rūšims keliamus tikslus, leidžia įvertinti bausmių efektyvumą ir t.t.

Asmenų sulaikymas nuo nusikaltimo padarymo baudžiamosios teisės teorijoje vadinamas bendrąja prevencija. Jos poveikis pasireiškia per baudžiamojo įstatymo, nustatančio nusikaltimą ir bausmę, priėmimu, paskelbimu, bausmės skyrimu ir atlikimu.

Galimybės padaryti naują nusikaltimą atėmimo ir apribojimo tikslas reiškia, kad bausme siekiama sudaryti tokias fizines sąlygas, kurios užkirstų kelią naujos nusikalstamos veikos padarymui.

Siekimas, kad asmenys, atlikę bausmę laikytusi valstybėje galiojančių įstatymų ir nenusikalstę, baudžiamosios teisės teorijoje vadinamas specialiąja prevencija. Specialiosios prevencijos poveikis pasireiškia konkrečių asmens teisių ir laisvių atėmimu arba ribojimu, arba specialių pareigų nustatymu, kuris turėtų atimti galimybę padaryti nusikalstamą veiką bei individualizuotų pataisymo priemonių taikymu.¹⁵

Plačiai žinomas baudžiamosios teisės teoretikas M. Ancelis nurodo, kad baudžiamoji politika turi būti orientuota ne į bendrąją, bet į individualią prevenciją. Pagrindinis tikslas yra rūpintis teisės pažeidėjo resocializacija. Šios krypties mokslininkų nuomone, geriausias visuomenės apsaugos nuo nusikaltimų būdas yra humaniškas požiūris į nusikaltėlį, maksimalios visuomenės pastangos jį pataisyti tiek teismo nagrinėjimo, tiek bausmės atlikimo metu, tiek po bausmės vykdymo.¹⁶

Įstatymų leidėjas nubaudimą pripažįsta kaip bausmės pagrindą, tačiau jis negali būti suvokiamas atskirai nuo kitų tikslų, todėl turėtų būti aiškinamas kaip priemonė kitiems tikslams pasiekti.

Analizuojant bendras bausmės teorines problemas istoriniu požiūriu, baudžiamosios teisės mokslininkai kėlė klausimą – ar valstybė turi teisę bausti nusikaltusį asmenį. Pasak R. Oweno, valstybė negali bausti asmenų, t.y. keršyti jiems už nusikaltimus, kadangi ji pati lėmė šių asmenų neteisėtą elgesį. Žmonių asmenybės formuojasi veikiamos jų visuomenėje egzistuojančių sąlygų, kurios susijusios su valstybės veikla ir santvarka. Todėl, valstybė turi ne bausti nusikaltusius, o rūpintis jaunosios kartos auklėjimu bei sudaryti tokias sąlygas, kad ateityje nebebūtų žmonių, linkusių nusikalsti.¹⁷ Egzistuoja teorijos, pripažįstančios valstybės teisę bausti, o toks teiginys grindžiamas nuostata, kad nubaudimo subjektas yra visuomenė, kaip tam tikra organinė individų visuma, todėl ir teisės bausti nusikaltimą padariusį asmenį pagrindo

---

¹⁵ Ten pat, p. 263.

¹⁶ DRAKŠAS, R. Bausmė: Bendrosios teorinės problemos. *Teisė*, 2004, Nr. 52, p. 29.

¹⁷ Socialinė psichologija. Maskva, 1975.

ieško atskiruose asmenybės bruožuose arba pačios visuomenės savybėse.¹⁸ Nemažai kriminologijos mokslininkų laikosi šios krypties nuostatų ir pateikia vienodą išvadą, kad valstybė turi teisę bausti nusikaltusį asmenį. Daugelyje valstybių buvo nustatomas santykinis bausmės nuosaikumas, t. y. nustatant nesunkius nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Buvo didinama teisėjo diskrecija, kuri susieta su bausmės individualizavimu, turint tikslą padėti nusikaltimą padariusiam asmeniui pasitaisyti. Galima sutikti su R. Drakšo bei R. Drakšienės nuomone, kad teisingumo principas yra vienas iš svarbiausių baudžiamosios teisės principų. Jis rodo esminę įstatymų leidėjo idėją, kuri gali būti įvardinta kaip tam tikros teismų praktinės veiklos pagrindinių kryptių nustatymo skiriant bausmes, tikslas. Analizuojant teisingumo principą bausmės paskirties kontekste, turi būti atsižvelgiama į tai, kad teisingumo sąvoka yra įvairiaprasmė, todėl ir kintanti. Teisingumo principas iš dalies koreguoja bausmės skyrimui skirtų normų turinį tais atvejais, kai konkrečioje byloje kaltininkui būtina nustatyti kitokią, individualizuotą bausmę. Nepaisant to, kokiai bausmės sąvokai, klasifikuojant jas pagal bausmės tikslų nurodymą, suteikiama pirmenybė, pagrindiniai kriminalinės bausmės požymiai paprastai išskiriami vienodai. Tai nubaudimas, nuteistojo teisių ir laisvių apribojimas visuomenės labui, valstybės prievartos priemonė, pripažinimas kaltu padarius nusikaltimą kaip vienintelis bausmės pagrindas, individualumas, teisinių padarinių, atlikus teismo paskirtą bausmę, atsiradimas.¹⁹

Teisingumo principo įgyvendinimas užtikrina kaltininkui tinkamai individualizuotos bausmės paskyrimą, kuri geriausiai atitiktų įstatyme įtvirtintos bausmės paskirtį. Šis principas rodo esminę įstatymų leidėjo idėją, kuri gali būti įvardinta kaip tam tikros teismų praktinės veiklos pagrindinių kryptių nustatymo skiriant bausmes, tikslas.

Šiuolaikinės valstybės požiūris į nusikaltusį asmenį, jos baudžiamoji politika orientuota į baudžiamojo liberalizmo koncepciją.²⁰ Taigi, remiantis šia koncepcija pagrindinė bausmės paskirtis yra individualioji prevencija t.y. nusikaltusio asmens resocializacija. Laisvės atėmimo bausmė turi būti laikoma *ultima ratio* priemone.

Baudžiamieji įstatymai dėl bausmių skyrimo yra ta sritis, kur įvairių valstybių įstatymuose galima pastebėti daugiausiai skirtumų. Pavyzdžiui, Vokietijos baudžiamojo

---

¹⁸ DRAKŠAS, R. Bausmė: Bendrosios teorinės problemos. *Teisė*, 2004, Nr. 52, p. 28.

¹⁹Ten pat, p. 39.

²⁰J. Pradel nurodo, kad baudžiamąjį liberalizmą juridinės technikos požiūriu sudaro dvi pagrindinės koncepcijos, t.y. žmogaus teisių ir teisinės valstybės koncepcijos. Žmogaus teisių koncepcijos pradžia 1789 m. Žmogaus teisių deklaracija, vėliau atkartota kituose dokumentuose. Teisinės valstybės koncepcija turi dvi prasmes. Formaliąja prasme jis sutampa su taisyklėmis, kurios garantuoja teisinį saugumą. Materialiąja prasme teisinė valstybė apima daugybę principų, tokių kaip demokratija, žmogiškasis orumas. Baudžiamosios teisės apribojimas griežtu būtinumu, lygybė, kaltė kaip vienintelis atsakomybės pagrindas, socialinė reintegracija, taip vertinama naujosios socialinės gynos mokyklos. (PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 138.)

kodekso nuostatos bausmės tikslų nenurodo, jos ribas apibrėžia asmens kaltumas dėl padarytos nusikalstamos veikos ir kaltininko asmenybė. Skirdamas bausmę, teisėjas turėtų atsižvelgti į tai, kad bausmė nėra vien atpildas už kaltai padarytą veiką, bet ja yra siekiama bendrųjų ir specialiųjų bausmės prevencinių tikslų.²¹

Galima daryti išvadą, kad bausmės samprata geriausiai atskleidžiama per bausmės tikslus. Tuo tarpu bausmė skiriama siekiant įgyvendinti ne vieną kurį nors tikslą, o kelis susijusius tikslus, tiek nubaudimo ar apsaugos nuo nusikaltimų, tiek auklėjamojo pobūdžio tikslus.

1.3. Nepilnamečiams skiriamų baudžiamųjų teisinių sankcijų paskirtis

Bausmė yra griežčiausia prievartos priemonė, skiriama teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu asmeniui, padariusiam nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, apribojanti nuteistojo teises ir laisves. Bausmės esmę sudaro nusikalstamą veiką padariusio asmens nubaudimas, o jos turinį – tam tikrų teisių ar laisvių apribojimai ir specialios pareigos.²²

BK bendrosios dalies nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad nepilnamečiams nėra numatyta specialių bausmės rūšių, taigi, kaip ir suaugusiems, bausmė turi tą pačią paskirtį, apibrėžtą BK 41 str.

Pasak A. Drakšienės, įtvirtinant nepilnamečiams skiriamų teisinių sankcijų sistemą, itin didelę svarbą turi trijų esminių baudžiamosios teisės principų t.y. teisingumo, humanizmo, proporcingumo įgyvendinimo užtikrinimas.²³

Teisingumo principas numato visišką įstatymais ginamų gėrių apsaugą. Teisingumas – visų pirma, teisingas baudžiamasis įstatymas, sudarantis sąlygas vienodai teismų praktikai. Tačiau, šis principas nepaneigia ir to, kad tam tikrų asmenų kategorijoms (nepilnamečių), esančioms skirtingoje padėtyje, gali būti nustatomas nevienodas teisinis reguliavimas.²⁴ Teisingumo ir teisinės valstybės principai reiškia, kad valstybės taikomos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Vadovaujantis bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais, teismas nepilnamečiui turėtų parinkti tokią bausmę, kuri jį veiktų pozityviai ir užkirstų kelią recidyvui.

---

²¹ WESSELS, J. *Baudžiamoji teisė: bendroji dalis: baudžiamoji veikla ir jos struktūra*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 127-128.

²² PRAPIESTIS, J. et al, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius, 2004, p. 263

²³ DRAKŠIENĖ, A. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, Nr. 48, p. 66.

²⁴ DRAKŠAS, R. Numatytų nepilnamečiams baudžiamųjų teisinių sankcijų paskirtis. *Teisė*, 2006, Nr. 61, p. 32.

Humanizmo principas įtakoja teismą, atsižvelgiant į nepilnamečio interesus ir jo resocializacijos galimybes, skirti kaip galima švelnesnę bausmę arba pakeisti ją auklėjamojo poveikio priemonėmis. Atsižvelgiant į tai, turi būti išlaikomi ir proporcingumo principo reikalavimai, t.y. padarytam teisės pažeidimui turi atitikti valstybės nustatomos poveikio priemonės, kurios atitiktų teisėtus, visuotinai svarbius tikslus. Asmens laisvės neturi būti pažeidžiamos daugiau nei reikėtų šiems tikslams pasiekti.

Realizuodamas teisingumo ir humanizmo principus, įstatymų leidėjas stengėsi suderinti nepilnamečio baudžiamąją atsakomybę, jo nubaudimą už padarytą nusikalstamą veiką su jo amžiaus ir socialinės brandos išskirtinėmis savybėmis.²⁵

Būtinios ir tinkamos intervencijos nepilnamečiams proporcingumo esmė yra ta, kad taikoma už padarytą nusikalstamą veiką sankcija būtų neišvengiama dėl nusikaltimo sunkumo, tačiau kartu ji būtų pakankama nepilnamečio asmenybės korekcijai. Visais atvejais šis principas reikalauja, kad taikomos baudžiamajame įstatyme numatytos poveikio priemonės ne tik būtų adekvačios nusikalstamos veikos pavojingumui, bet ir nepilnamečio kaltininko asmenybei.²⁶

Remiantis minėtais principais galima patikrinti, ar įstatymų leidėjas, įtvirtindamas nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės nuostatas, ir teismas, individualizuodamas jiems taikomas baudžiamojo poveikio priemones, nepažeidžia šių teisinių standartų.

Teisėkūros procese, įstatymų leidėjas įgyvendindamas teisingumo ir humanizmo principus, derina nepilnamečio nubaudimą už padarytą nusikalstamą veiką. Atsižvelgiant į amžiaus ir socialinės brandos savybes, BK 80 straipsnyje yra įtvirtinamos specialios nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės nuostatos. Reikėtų manyti, kad įstatymų leidėjas, nurodydamas nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų paskirtį, turėjo omenyje ne apskritai nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės, o pirmiausiai nepilnamečiams taikomų bausmių ir auklėjamojo poveikio priemonių sistemos bei kitų specialiai jiems įstatyme numatytų bendrosios taisyklės išimčių paskirtį.²⁷ Kaip teigia A. Drakšienė, nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų paskirties elementai iš esmės konkretizuoja pagrindines baudžiamosios teisės funkcijas (bendrosios prevencijos, informacinę, represinę, individualios prevencijos).²⁸ Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė pagrįsta teisėtumo, teisingumo, bausmės neišvengiamumo, asmeninės

²⁵ DRAKŠAS, R. *Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai*. Vilnius, 2005, p. 24.

²⁶ DRAKŠAS, R. Numatytų nepilnamečiams baudžiamųjų teisinių sankcijų paskirtis. *Teisė*, 2006, Nr. 61, p. 33.

²⁷ PRAPIESTIS, J. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius, 2004, p. 263

²⁸ DRAKŠIENĖ, A.. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, Nr. 48, p. 66.

atsakomybės už padarytas veikas, humanizmo bei kitais baudžiamosios teisės principais. Įstatymų leidėjas, numatydamas specialiąją nepilnamečiams taikomų poveikio priemonių sistemą, taip pat specialią nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų paskirtį, sudaro teisinį pagrindą nepilnamečių resocializacijos procesui.

Bausmė nepilnamečiui skiriama siekiant įgyvendinti ne vieną kurį nors tikslą, o kelis susijusius tikslus: tiek nubaudimo už padarytą nusikalstamą veiką, tiek apsaugos nuo naujų nusikaltimų, tiek auklėjamosios priemonės, galinčios padėti nepilnamečiui pakeisti gyvenimo būdą ir elgesį. Taigi bausmė turi padėti nepilnamečiui resocializuotis visuomenėje ir užkirsti kelią nusikalstamo elgesio recidyvui.²⁹

Darytina išvada, kad negalima išskirti svarbiausios, nepilnamečiams skiriamų baudžiamųjų teisinių sankcijų paskirties. Įstatymų leidėjas, turėdamas tikslą padėti nepilnamečiui reintegruoti, neapsiriboja bendrosios bausmės paskirties pabrėžimu, o nurodo specialius nepilnamečiams taikomų bausmių tikslus, kurie iš esmės papildo ir individualizuoja bendrą bausmės paskirtį.

---

²⁹ DRAKŠIENĖ, A. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, Nr. 48, p. 70.

II. NEPILNAMEČIAMS TAIKOMA BAUSMIŲ SISTEMA

“Bausmių sistema, tai baudžiamajame įstatyme tam tikra tvarka išdėstyta, išsamus ir teismams privalomas bausmių sąrašas, turintis daug reikšmės baudžiamosios politikos kryptingumui vien dėl tos priežasties, kad nusikaltimą padariusiam asmeniui teismas gali paskirti tik joje numatytą bausmę. Tokia reikšmė turi savo reikalavimus ir pačiai bausmių sistemai, kuri turi būti nuosekli ir hierarchiška. Ją turi sudaryti įvairios savo turiniu ir griežtumu bausmės, nes tik tokia sistema leidžia individualizuoti bausmę konkrečiam asmeniui ir sudaro prielaidas pasiekti bausmei keliamus tikslus.“³⁰

2.1. Viešieji darbai

Teigiama, kad viešieji darbai yra viena iš moderniausių bausmių, nustatytų XX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais. Tai yra viena švelniausių bausmių, kuri gali būti skiriama nepilnamečiams už padarytą nusikalstamą veiką. Viešųjų darbų bausmė taikoma, kai nusikaltimą padaręs asmuo nėra pavojingas visuomenei ir uždaryti jį laisvės atėmimo įstaigoje nėra tikslinga. Viešuosius darbus teismas skiria nepilnamečiui tik tuomet, kai BK specialiosios dalies straipsnio sankcijoje ši bausmės rūšis yra numatyta, taip pat tais atvejais, kai „straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, skiriant švelnesnę, nei įstatymo numatytą bausmę arba lygtinai atleidžiant nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir neatliktą laisvės atėmimo bausmės dalį pakeičiant švelnesne bausme“³¹.

Skirdamas viešuosius darbus nepilnamečiui, teismas vadovaujasi viešųjų darbų, bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais bei bausmės skyrimo nepilnamečiui ypatumų nuostatomis. Lyginant su pilnamečiams asmenims skiriama viešųjų darbų bausme, skirtumas yra tas, kad nepilnamečiui negali būti paskirta daugiau kaip 240 valandų viešųjų darbų. Kiti viešųjų darbų skyrimo pagrindai yra bendri (BK 46 str.). Įvertinus visus objektyviusius ir subjektyviusius nusikaltimo sudėties požymius, nepilnamečio asmenybę, bendrininkavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį, visas atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes, taip pat aplinkybes, nurodytas BK 91 str. 2 d.,

---

³⁰ ŠVEDAS, G. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 59.

³¹ PRAPIESTIS, J. et al, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Bendroji dalis. Vilnius: 2004, p. 280.

teismui suteikta „savo nuožiūra paskirti tokį viešųjų darbų valandų kiekį, koks yra optimalus nepilnamečio asmenybės korekcijai“³².

Baudžiamajame įstatyme viešųjų darbų apibrėžimas nėra pateiktas, tačiau baudžiamosios teisės doktrina apibrėžia „viešųjų darbų“ sąvoką.

Vakarų Europos valstybių praktikoje, tai yra viena iš seniausių ir labiausiai paplitusių baudžiamųjų priemonių, taikomų nusikaltusiam jaunimui, tačiau nurodoma, kad „viešasis darbas neturi stigmatizuoti žmogaus, jis turi būti prasmingas, o jo metu svarbu ne tiek prižiūrėti darbą atliekantį nepilnametį, kiek dirbti socialinį darbą: formuoti palankius santykius, aptarti išskylančias problemas ir jas spręsti, teikti būtiną pagalbą ir paramą, kurti ateities planus“³³.

A. Drakšienė pateikia tokį viešųjų darbų apibrėžimą: „...tai nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui teismo nuosprendžiu skiriama valstybės prievartos priemonė, kuria kaltininkas įpareigojamas laikinai neatlygintinai dirbti įvairius darbus visuomenės labui. Viešieji darbai kaip kriminalinė bausmė gali būti paskirti tik už baudžiamajame įstatyme numatytos nusikalstamos veikos padarymą, tai yra individuali poveikio priemonė nepilnamečiui, kuria valstybės vardu, laikantis baudžiamojo proceso reikalavimų, yra suvaržomos tam tikros jo teisės ir laikinai nustatomos tam tikros pareigos.“³⁴

Taigi, teismas privalo atsižvelgti ne tik į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą ir pobūdį, kaltininko asmenybę, šeiminių ir turtinių padėtį, bet ir į aplinkybes, kurios objektyviai gali neleisti nuteistajam dirbti viešuosius darbus. A. Drakšienė pabrėžia, kad nepilnamečiui skiriama bausmė turi atitikti ne tik jo padėtį bei asmenybę, bet ir nusikaltimo aplinkybes, jo sunkumą, taip pat visuomenės interesus.“³⁵

Nepilnamečiui negali būti paskirti tokie viešieji darbai, kurie gali kenkti jo sveikatai. Teismas, skirdamas tokią bausmės rūšį, nuosprendyje nurodo paskirtos bausmės viešųjų darbų atlikimo laiką ir darbo valandų skaičių. Jei nepilnametis nesutinka dirbti viešųjų darbų, ši bausmė neturėtų būti vykdoma. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso³⁶ (toliau - BVK) 39 str. 3 d. numatyta, kad „viešųjų darbų bausmė vykdoma tik rašytiniu nuteistojo sutikimu. Jei nuteistasis atlikti viešųjų darbų bausmę nesutinka, šią bausmę vykdanči institucija kreipiasi į nuosprendį priėmusį teismą su

---

³²PRAPIESTIS, J. et al, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis. Vilnius: 2004, p. 458.

³³ SAKALAUSKAS G. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų, numatytų naujajame LR baudžiamajame kodekse, įgyvendinimo problemos. *Teisė*, 2001, Nr. 41, p. 158.

³⁴ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 225.

³⁵ Ten pat, p.226.

³⁶ Valstybės žinios, 2005, Nr. 58-2002.

teikimu viešųjų darbų bausmę pakeisti kita bausme³⁷. Ši bausmė skiriama ir vykdoma tik esant (kaltinamojo) nuteistojo sutikimui.

Jeigu nuteistasis nepilnametis nevykdo jam paskirtos bausmės, tai teismas paskirtą viešųjų darbų bausmę gali pakeisti sunkesne – bauda arba areštu.

BK 46 str. 5 d. numatyta, kad jeigu dėl objektyvių priežasčių asmuo negali atlikti viešųjų darbų, teismas gali atleisti jį nuo šios bausmės ir vietoj jos paskirti baudžiamojo poveikio priemonę. BK 67 str. nustato, kad nepilnamečiui gali būti skiriama tik viena baudžiamojo poveikio priemonė, t.y. turto konfiskavimas. Pabrėžtina, kad teismas nepilnamečiui bausmę skiria vadovaudamasis bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais, o BK 91 str. 2 ir 3 dalyse nustatyti bausmės skyrimo nepilnamečiui ypatumai nereglamentuoja jokių bendrųjų bausmių keitimo taisyklių ir išimčių. Šiuo atveju teismas turėtų įvertinti baudžiamojo įstatymo normų visumą. Todėl, jei nepilnametis dėl objektyvių priežasčių negali atlikti viešųjų darbų bausmės, teismas turėtų atleisti jį nuo šios bausmės ir vietoje jos paskirti auklėjamojo poveikio priemonę.³⁸

BK 82 str. pateiktas auklėjamojo poveikio priemonių sąrašas, kuriame numatyti nemokami auklėjamojo pobūdžio darbai. Taigi teoriškai nėra aišku, kuo turėtų skirtis viešieji darbai kaip bausmė ir nemokami auklėjamojo pobūdžio darbai kaip auklėjamoji priemonė. Galima daryti išvadą, kad šios priemonės skiriasi savo teisine prigimtimi, nes auklėjamojo poveikio priemonėmis siekiama daugiau auklėjamųjų tikslų, o viešieji darbai yra bausmė, ir jos nevykdymas sukelia sunkesnes teisines pasekmes.

2007 m. lapkričio 16 d. Panevėžio apygardos prokuratūros specializuoto prokuroro Igno Railos pranešime nurodyta, kad „per 2006 m. apygardoje 42 proc. sumažėjo nepilnamečiams skiriamų viešųjų darbų“. Prokuroras nurodo, kad bausmės rūšies mažėjimo tendenciją sąlygoja tai, kad jos skyrimas ir vykdymas yra problematiškas. Pirmiausia, dauguma nepilnamečių kaltinamųjų nesutinka dirbti viešųjų darbų, antra, nėra pakankamai išvystyta infrastruktūra viešiesiems darbams. Be to, darbdaviai ne itin teigiamai žiūri į tokius darbuotojus, kadangi vietoj naudos dažniausiai padaroma žala.³⁹

Apibendrinant darytina išvada, kad įstatymų leidėjas viešųjų darbų bausmės nepilnamečiams išskirtinumą nustato tik kiekybine prasme, t.y. per pus mažesniu valandų

³⁷ Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodeksas (Valstybės žinios, 2005, Nr. 58-2002);

³⁸ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 225.

³⁹ RAILA I. Poveikio priemonių už nusikalstamas veikas paskyrimo ir įgyvendinimo praktinė būklė nepilnamečių justicijoje. Konferencijos „Efektyvus nepilnamečių justicijos sistemos vystymas“ pranešimas [interaktyvus]. 2007-11-16, [žiūrėta 2008-11-29], p. 124-136. Prieiga per internetą: <<http://www.nplc.lt>>

skaičiumi. Šios bausmės rūšies skyrimo ypatumų kokybine prasme nepilnamečiams, įstatyme nėra numatyta. Baudžiamosios teisės doktrinoje yra suformuota nuostata, kad jei nepilnametis dėl objektyvių priežasčių negali atlikti viešųjų darbų bausmės, jos vietoje teismas gali paskirti auklėjamojo poveikio priemonę.

2.2. Bauda

Baudos bausmė – tai nuteistojo prievolė perduoti valstybei tam tikrą pinigų sumą. Šiuolaikinėje baudžiamosios teisės doktrinoje ir tarptautinėse rekomendacijose dominuoja nuomonė, kad bauda yra veiksminga ir perspektyvi bausmė, galinti būti adekvačia trumpalaikio ir vidutinės trukmės laisvės atėmimo alternatyva. Galima sutikti su A. Drakšiene, jog vertinant nepilnamečiui skiriamos baudos tikslus svarbu išsiaiškinti ne tik nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų paskirties santykį su bendrąja bausmės paskirtimi, bet ir tai, ar šios bausmės paskyrimas konkrečioje byloje neprieštarauja bendriesiems bausmės skyrimo principams.⁴⁰

Ši bausmė pasižymi tuo, kad kaltininkas išvengia laisvės atėmimo vietos nepatogumų, nenutraukia santykių su šeima ir darbdaviais, o valstybė nepatiria nuostolių, tačiau priešingai, gauna naudos ir tokiu būdu kaltininkas „tarsi įpareigojamas kompensuoti visuomenei ir nukentėjusiajam nusikalstama veika padarytą žalą“⁴¹.

Baudą nepilnamečiui teismas skiria tik tuomet, kai BK Specialiosios dalies konkretaus straipsnio sankcijoje numatyta ši bausmės rūšis. Bauda skaičiuojama remiantis minimaliais gyvenimo lygiais (toliau – MGL)⁴². Pagal BK 90 straipsnio 3 dalį, nepilnamečiui gali būti skiriama iki 50 MGL dydžio bauda. Šio straipsnio dispozicijoje nėra nustatytas baudos minimumas, tačiau LR BK 47 str. 2 d. nurodyta, jog minimali bauda gali būti skiriama 1 MGL dydžio. Ši teisės norma yra bendra ir taikoma tiek suaugusiems, tiek nepilnamečiams.

Teismas, skirdamas nepilnamečiui šią bausmės rūšį, privalo atsižvelgti į kaltininko turtinę padėtį ir nusikaltimo sunkumą. Baudžiamajame įstatyme nurodyta, kad šią bausmę teismas gali skirti tik dirbančiam ar savo turto turinčiam nepilnamečiui (BK 90 str.3 d.). Antai Šiaulių miesto apylinkės teismas 2008-04-02 teismo baudžiamuoju įsakymu nepilnametį A. B. pripažino kaltu pagal BK 286 str., 290 str. ir skyrė jam 2 MGL

⁴⁰ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 223.

⁴¹ ŠULIJA, G. Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse. *Teisė*, 2004, Nr. 52, p. 111.

⁴² Pagal Vyriausybės patvirtintą taikomąjį MGL dydį jis sudaro 130 Lt., Valstybės žinios, 2008, Nr. 150-6099.

baudą. Teismo baudžiamojo įsakymo motyvuojamoje dalyje teismas nurodė, kad kaltinamasis A. B. niekur nesimoko, oficialiai niekur nedirba, tačiau padeda tėvui, dirbančiam pagal verslo liudijimą, todėl jo paties teigimu lėšų sumokėti paskirtą baudą turi, o artimiausiu metu, sulaukęs pilnametystės, ketina įsidarbinti oficialiai.⁴³ Iš nuosprendyje pateiktų duomenų matyti, kad nepilnametis oficialiai nedirba, o tik padeda verslo liudijimą turinčiam tėvui. Pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso⁴⁴ (toliau – DK) 13 str., 104 str. 2d., dirbančiu nepilnamečiu reikėtų laikyti tokį, kuris yra 14-17 metų amžiaus ir dirba pagal darbo sutartį už atlyginimą. Iš peržiūrėtų baudžiamųjų bylų galima daryti išvadą, kad teismai kartais skiria baudą ir oficialiai nedirbančiam nepilnamečiui.

Baudžiamosios teisės teorijoje teigiama, kad bauda gali būti paskirta ir nedirbančiam nepilnamečiui, bet turinčiam savo bet koki kilnojamąjį ar nekilnojamąjį turtą. Tai gali būti gaunamos pajamos iš piniginių indėlių banke, dividendai už jam priklausančias akcijas, pajamos už nuomos mokesčių, pensiją, pašalpą, stipendiją. Teismas, skirdamas baudą, turi atsižvelgti į tai, kad nepilnametis turi arba dirbti, arba turėti tiek turto, kad būtų garantuotas priverstinis baudos išieškojimas.⁴⁵

Taip pat pažymėtina, kad pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) 418 str. 1d. „dėl nusikalstamų veikų, už kurių padarymą gali būti skiriama tik bauda arba ši bausmė yra numatyta kaip alternatyvinė, nagrinėjimo teisme gali nebūti, o bausmė paskiriama teismo baudžiamuoju įsakymu. Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas taikomas tik tais atvejais, kai kaltininkas atlygina ar pašalina padarytą žalą, jeigu žala buvo padaryta, arba įsipareigoja tokią žalą atlyginti ar pašalinti“⁴⁶. 2006-10-13 Šiaulių miesto apylinkės teismo baudžiamuoju įsakymu nepilnametis M. J. pripažintas kaltu pagal BK 284 str. 1 d., jam paskiriant 3 MGL (trijų šimtų septyniasdešimt penkių litų) piniginę baudą, paskirtos baudos mokėjimą išdėstant per 12 mėnesių. Skirdamas bausmę M. J. teismas atsižvelgė į tai, kad jis anksčiau neteistas, padarė apysunkį nusikaltimą, lengvinanti aplinkybė ta, kad kaltinamasis prisipažino padaręs nusikalstamą veiką ir nuoširdžiai galisi, o atsakomybę sunkinanti

⁴³ 2008-04-02. Šiaulių miesto apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-296-716/2008.

⁴⁴ Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569 (su pakeitimais ir papildymais).

⁴⁵ PRAPIESTIS, J. et al, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis. – V., 2004, P. 459-460.

⁴⁶ Teismo baudžiamasis įsakymas yra nuosprendis, kurį teismas priima nerengdamas bylos nagrinėjimo teisme (BPK 41 straipsnis) Pabrėžtina, kad baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas gali būti užbaigtas tik tuomet, kai už nusikalstamą veiką gali būti skiriama bauda, arba ši bausmė numatyta kaip alternatyvinė. Teismo surašytame teismo baudžiamajame įsakyme turi būti nurodyti BPK 419 straipsnio 1-4 punktuose išvardyti duomenys, sprendimas pripažinti kaltinamąjį kaltu, nurodytas kaltinamajam skiriamos baudos dydis, nurodyti sprendimai dėl turto konfiskavimo, dėl uždraudimo naudotis specialia teise, dėl kardomosios priemonės kaltinamajam, kol įsiteisės teismo baudžiamasis įsakymas, dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo, dėl daiktinių įrodymų likimo, dėl proceso išlaidų atlyginimo, pateiktas kaltinamojo teisės reikalauti bylą nagrinėti teisme išaiškinimas (BPK 421 straipsnis)

aplinkybė ta, kad nusikalstamą veiką padarė bendrininkų grupėje, civilinio ieškinio nėra, todėl atsižvelgiant į bylos aplinkybes M. J. už padarytą nusikalstamą veiką yra tinkamiausia bausmė - bauda, kadangi yra pakankamas pagrindas manyti, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo. M. J., būdamas nepilnamečiu, neprieštaravo, kad procesas būtų užbaigtas teismo baudžiamuoju įsakymu, nes turi savo pajamų, dirba ir gali baudą sumokėti.⁴⁷ Šiuo atveju teismas nagrinėdamas prokuroro pareiškimą ir nurodydamas motyvus, pirmiausiai vadovaujasi BK 47 str., 54 str. ir 91 str. Dažnai kyla problemų, nulemiančių nepasitikėjimą bauda kaip bausme. Visų pirma baudos bausmė nevienodai veikia skirtingos turinės padėties asmenis ir gali neturėti poveikio nuteistam asmeniui. Įžvelgiamas baudos bausmės konkuravimas su turinės žalos atlyginimu nukentėjusiajam ir dėl to susiformuoja nuomonė, kad bauda nėra teisinga bausmė, „nes iš to pelnosi valstybė, o nukentėjusiojo galimybės gauti žalos atlyginimą labai sumažėja“⁴⁸.

Nepilnamečių socialinės brandos ypatumai, jo psichikos savybės, dažnai sudaro prielaidas neadekvačiai, visiškai skirtingai nei suaugusiųjų reakcijai į turtines bausmes. Tokie nepilnamečiai nevisiškai suvokia teisinius, socialinius – psichologinius savo veikos ir paskirtos bausmės padarinius, todėl baudos suvokimą jie gali vertinti kaip lengviausią bausmę, kuri nevaržo jų teisių ir palieka galimybę lankytis norimose vietose, bendrauti su tam tikromis asmenų grupėmis.⁴⁹

2.3. Laisvės apribojimas

Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių teisenos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės) *expressis verbis* nurodo, kad nepilnamečio asmeninė laisvė ribojama tik atidžiai išnagrinėjus ir apima tik kiek galima mažesnius ribojimus.⁵⁰

Pagal šeštojo Jungtinių Tautų kongreso aštuntąją rezoliuciją, 17.1 taisyklės b pastraipa skatina kiek galima maksimaliai taikyti alternatyvias instituciniam sulaikymui, turint omenyje būtinybę reaguoti į specifines jaunuolių reikmes. Taigi taikytinos visos esamos ir, atsižvelgiant į viešąją saugumą, sukurtos naujos alternatyvios sankcijos.⁵¹

⁴⁷ 2006-10-13. Šiaulių miesto apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas baudžiamuoju byloje Nr. 1-733-167/2008.

⁴⁸ ŠULIJA, G. Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse. *Teisė*, 2004, Nr. 52, p. 113.

⁴⁹ DRAKŠIENĖ, A. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 2003, Nr. 48, p. 74.

⁵⁰ DRAKŠAS, R. *Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 102.

⁵¹ Ten pat, p.103.

Pasak prof. V. Piesliako, „Laisvės apribojimo bausmės esmė ta, kad asmuo gyvena laisvėje, tačiau jam tam tikram laikotarpiui nustatomi tam tikri apribojimai ir draudimai. Būtent apribojimų ir draudimų sistema yra šios bausmės esmė ir pagrindiniai nubaudymo elementai.“⁵²

Pagrindinis laisvės apribojimo bausmės tikslas galėtų būti siekis iš dalies užpildyti socialinės kontrolės vakuumą, kuriuo pasinaudojo nusikalstamas veikas padarę nepilnamečiai ir nustatyti teisinę jų elgesio kontrolę, kuri padėtų jiems teigiamai prisitaikyti visuomenėje ir sulaikytų juos nuo naujų nusikalstamų veikų darymo.⁵³

Laisvės apribojimas gali būti skiriamas nuo trijų mėnesių iki trejų metų. BK 90 - 91 straipsniai nenumato šios bausmės ar jos skyrimo ypatumų nepilnamečiams, todėl taikant šią bausmę nepilnamečiui nuteistajam, vadovaujamosi BK 48 straipsnyje nurodytomis nuostatomis. Laisvės apribojimo bausmės turinį sudaro nuteistojo pareiga be teismo ar bausmę vykdančios institucijos žinios nekeisti gyvenamosios vietos, nors nei teismas, nei bausmę vykdanči institucija neturi drausti ar riboti nuteistojo nepilnamečio teisę pakeisti gyvenamąją vietą. Nuteistasis privalo vykdyti teismo nustatytus įpareigojimus ir laikytis nustatytų draudimų bei atsiskaityti kaip vykdomi draudimai ir įpareigojimai.

Nepilnamečiui nuteistajam teismas gali paskirti BK 48 straipsnio 5 ir 6 dalyje nurodytus draudimus ar įpareigojimus: uždrausti lankytis tam tikrose vietose, bendrauti su tam tikrais asmenimis ar asmenų grupėmis, turėti, naudoti, įgyti, saugoti pačiam ar perduoti saugoti kitiems asmenims tam tikrus daiktus, įpareigoti tam tikru laiku būti namuose, atlyginti nusikalstama veika padarytą turtinę žalą ar jos dalį arba tokią žalą pašalinti savo darbu, pradėti dirbti arba užsiregistruoti darbo biržoje, mokytis, gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos, toksikomanijos ar venerinės ligos, kai nuteistasis sutinka bei neatlygintinai išdirbti iki 200 valandų per teismo nustatytą, bet ne ilgesnį kaip laisvės apribojimo laiką sveikatos priežiūros, globos ir rūpybos įstaigose ar nevalstybinėse organizacijose. Skiriant įpareigojimus nepilnamečiui, teismas nuosprendyje turi nustatyti tikslų paros laiką, kada jis privalo būti namuose ir vietas, kuriose uždrausta lankytis. Taip pat, teismas, paties nuteistojo nepilnamečio ar kitų baudžiamojo proceso dalyvių prašymu, gali paskirti kitus baudžiamajame įstatyme nenumatytus draudimus ar įpareigojimus, jeigu, teismo nuomone, tai darytų teigiamą įtaką nepilnamečio elgesiui. Teismo skiriami draudimai ir įpareigojimai turi būti tarpusavyje suderinami ir objektyviai

---

⁵² PIESLIAKAS, V. *Lietuvos Baudžiamoji teisė*. Vilnius: 2008, p. 219.

⁵³ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 248.

įvykdomi. Nevykdant šios paskirtos bausmės, ji teismo sprendimu gali būti pakeista griežtesne bausme – areštu.

Laisvės apribojimas gali būti paskirtas ir tada, kai straipsnio sankcijoje numatytos griežtesnės bausmės t.y. arešto ar laisvės atėmimo, tačiau teismas mano, kad jų paskyrimas prieštarautų teisingumo principui (BK 54 str. 3d.), skiriant švelnesnę negu įstatymo numatyta, bausmę (BK 62 str.) t.y. teismo nuomone, pati švelniausia BK sankcijos bausmė nepilnamečiui būtų per griežta, o bausmės paskirtis galėtų būti įgyvendinta paskyrus švelnesnę bausmę, nei įstatymo nustatyta bausmė. Taip pat lygtinai atleidžiant nepilnametį arba asmenį, kuriam nusikalstamos veikos padarymo metu buvo suėję 18 metų, tačiau dar nebuvo suėję 21 metai, jei pagal surinktą bylos medžiagą bei iširtas aplinkybes paaiškėja, kad kaltinamojo socialinė branda prilygsta nepilnamečiui, nuo laisvės atėmimo bausmės dalį pakeičiant švelnesne bausme.⁵⁴

Galima pastebėti, kad ši bausmės rūšis panaši į vieną iš auklėjamojo poveikio priemonių - elgesio apribojimą. Analizuojant laisvės apribojimo bausmės ir auklėjamojo poveikio priemonės elgesio apribojimo skirtumus – matome, kad auklėjamojo poveikio priemonė skiriama tik nepilnamečiui, padariusiam baudžiamąjį nusižengimą, neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą ir nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės atleistam nepilnamečiui, o laisvės apribojimo bausmė skiriama tuomet, kai nėra pagrindo nepilnametį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės. Elgesio apribojimo trukmė yra nuo 30 dienų iki 12 mėnesių, o laisvės apribojimas gali būti skiriamas nuo 3 mėnesių iki 2 metų. Apribojant elgesį numatyti įpareigojimai ir draudimai iš dalies skiriasi nuo laisvės apribojimo bausmės numatytų draudimų bei įpareigojimų. Skirdamas elgesio apribojimą, teismas negali paskirti nepilnamečiui kitų nei baudžiamajame įstatyme numatytų draudimų ar įpareigojimų, taip pat skiriasi elgesio apribojimo nevykdymo ir vengimo atlikti laisvės apribojimo bausmę padariniai.

Laisvės apribojimo bausmė - tai pagal Lietuvos Respublikos įstatymus nusikalstamą veiką padariusiam nepilnamečiui skiriama valstybės prievartos priemonė, kuria yra nustatomos tam tikros pareigos ir varžantys jo elgesio galimybes draudimai bei įpareigojimai. Laisvės apribojimo bausmė atitinka tarptautinės teisės aktuose keliamus reikalavimus dėl minimalaus nepilnamečio laisvės apribojimo, be tuo sukuriama tam tikros pareigos bei elgesio galimybes (kurios dažnai būna delinkventinio elgesio priešastimi) varžantys draudimai.

---

⁵⁴ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 251.

2.4. Areštas

Arešto bausmės esmė – trumpalaikis laisvės atėmimas griežto izoliavimo sąlygomis. Profesorius V. Piesliakas šią bausmės rūšį vadina šoko terapija kaltininkui. Pagrindinis arešto bausmės nubaudimo elementas yra laisvės atėmimas taikant griežtus apribojimus atliekant bausmę.⁵⁵ Arešto bausmė visose baudžiamosios teisės sistemose atsirado kaip ilgesnį laiką trunkančios laisvės atėmimo bausmės alternatyva. „Jo esmė ir tikslas – trumpalaikis įkalinimas, turintis priversti kaltininką susimąstyti apie jo padarytą nusikaltimą, išmokti gerbti laisvės teikiamas gėrybes ir suvokti jos praradimo kainą“.⁵⁶

Nuteistojo izoliavimas ir nuolatinė jo priežiūra yra požymiai, pagal kuriuos arešto bausmė panaši į terminuoto laisvės atėmimo bausmę. BK 90 str. 4d. numatyta, kad arešto bausmė nepilnamečiui skiriama nuo penkių iki keturiasdešimt penkių parų. Taigi, teismas skiria areštą atsižvelgdamas į šios bausmės skyrimo nuostatus ir ypatumus, bendruosius bausmės skyrimo pagrindus ir taisykles. Arešto terminas skaičiuojamas paromis. Dažniausiai ši bausmė skiriama už baudžiamuosius nusižengimus, nesunkius ir apysunkius nusikaltimus. Arešto laikas už nusikalstamą veiką BK straipsnio sankcijoje nenurodomas. Skirdamas bausmę ir nustatydamas arešto dydį, teismas vadovaujasi BK 49 str. įtvirtintomis nuostatomis. Teismas, paskirdamas nepilnamečiui arešto bausmę ir jos trukmę, atsižvelgia į nepilnamečio padarytos nusikalstamos veikos pavojingumą, nepilnamečio amžių, sveikatos būklę ir socialinę brandą bei kitas baudžiamajame įstatyme išvardintas aplinkybes. Kaip jau minėta, areštas yra bausmė, kuri trumpam apriboja kaltininko laisvę ir suvaržo jo teises. Pasak A. Drakšienės arešto bausmės esmę apibūdina jos kiekybinis ir kokybinis rodikliai. Kiekybinis rodiklis yra apibrėžtas BK 90 str. 4 dalyje, kurioje imperatyviai nurodoma, kad pilnamečiui areštas gali būti skiriamas nuo 5 iki 45 parų. Skirdamas šią bausmę nepilnamečiui, teismas įstatymo nustatytų ribų negali pakeisti. Kokybinis rodiklis rodo, kokios nepilnamečio teisės ir laisvės yra ribojamos, ir kiek.⁵⁷

Kriminologiniais tyrimais įrodyta, kad arešto efektyvumas yra minimalus. Iš tiesų areštuotąjį ištinka šokas⁵⁸, tačiau galiausiai jis išnyksta ir areštuotasis prie to prisitaiko. Pastebėta, jog kaltininkai retai mąsto apie savo padarytą nusikaltimą, o pats

⁵⁵ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos Baudžiamoji teisė*. Vilnius: 2008, p. 219.

⁵⁶ SAKALAUSKAS, G. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų, numatytų naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, įgyvendinimo problemos. *Teisė*, 2001, Nr. 41, p. 158.

⁵⁷ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 269.

⁵⁸ Vokiečių baudžiamosios teisės doktrinoje pabrėžiama, kad nepilnamečio psichologinis sukrėtimas paprastai trunka iki keturių dienų, bet ne ilgiau kaip savaitę. (Böm Einführung in das Jugendstrfrecht, S.192)

areštas, jei jo metu nėra taikomos jokios socialinės pedagoginės priemonės, dar labiau atriboja kaltininką nuo visuomenės.⁵⁹

Įstatymų leidėjas šios bausmės skyrimui nepilnamečiui nenustato jokių specialių amžiaus ribų, todėl ji gali būti paskirta bet kuriam nepilnamečiui, t.y. ir 14 metų amžiaus asmeniui.⁶⁰

BK 49 str. 5 d. numatyta, kad jeigu paskirta iki keturiasdešimt penkių parų arešto, teismas gali nustatyti atlikti jį poilsio dienomis. Ši nuostata yra bendra, t.y. taikoma tiek pilnamečiams, tiek nepilnamečiams.

LAT 2007 m. vasario 13 d. išnagrinėjo Panevėžio apygardos prokuratūros vyriausiojo prokuroro pavaduotojo kasacinį skundą dėl Panevėžio miesto apylinkės teismo 2006 m. liepos 5 d. nuosprendžio, kuriuo M. N. nuteistas pagal BK 294 straipsnio 2 dalį keturiasdešimties parų areštu, pagal BK 146 straipsnio 2 dalį – trisdešimties parų areštu. Vadovaujantis BK 63 straipsnio 1, 4 dalimis, bausmės subendrintos dalinio sudėjimo būdu ir galutinė subendrinta bausmė paskirta keturiasdešimt penkių parų areštas. Vadovaujantis BK 92 straipsnio 1, 2 dalimis, 82 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 87 straipsnio 1 dalimi, 2 dalies 1 punktu, arešto bausmės vykdymas atidėtas dvejiems metams, paskirtos auklėjamojo poveikio priemonės dvylikai mėnesių, įpareigojant M. N. būti namuose nuo 20 iki 6 val., uždraudžiant bendrauti su A. G. ir T. K. BK 2004 m. liepos 5 d. įstatymo Nr. IX–2314 redakcijoje numatytas tik laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas. Kitų bausmės rūšių, tarp jų ir arešto vykdymo atidėjimo, šiuo metu galiojanti BK 92 straipsnio redakcija nenumato. Iš bylos medžiagos matyti, kad M. N. nusikalstamas veikas, už kurias jam paskirtas areštas, padarė galiojant šioms nuostatoms, todėl arešto bausmės vykdymas jam negalėjo būti atidėtas. Tuo tarpu, Panevėžio miesto apylinkės teismas nuosprendžiu paskirtos galutinės subendrintos arešto bausmės vykdymą atidėjo, taip pažeisdamas baudžiamąjį įstatymą. Šis pažeidimas lėmė ir nepagrįstą pagal BK 92 straipsnio 2 dalį auklėjamojo poveikio priemonių paskyrimą. Galiojanti BK 92 str. straipsnio redakcija arešto vykdymo atidėjimo šiuo metu nenumato. LAT, formuodamas vienodą teismų praktiką, *expressis verbis* konstatuoja, kad arešto bausmė negali būti atidedama. Tačiau, negalima nesutikti su teisėjų nuomone, kad „teisingai individualizuoti bausmes nepilnamečiams trukdo draudimas atidėti arešto bausmės vykdymą“.⁶¹

⁵⁹ SAKALAUSKAS, G. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų, numatytų naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, įgyvendinimo problemos. *Teisė*, 2001, Nr. 41, p. 159.

⁶⁰ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 271.

⁶¹ ČAPLINKSAS A.; DAPŠYS, A.; MISIŪNAS, J. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos*. Vilnius: Teisės institutas, 2008, p. 83.

Pagal Vokietijos jaunimo teismo įstatymą, areštas yra ne kriminalinė bausmė, bet pataisos priemonė, kuri jaunuoliams gali būti paskirta nuo 2 iki 28 dienų. Ši priemonė neturi kriminalinės bausmės požymių ir padarinių. Šiame įstatyme nurodoma, kad arešto vykdymas turi būti auklėjamas, jis turi pažadinti jaunuolio garbės pojūtį bei suvokimą, kad reikia atsakyti už savo padarytą veiką, ir padėti jaunuoliui įveikti sunkumus, turėjusius įtakos veikos padarymui. Jaunimo įstatyme numatytas laisvalaikio areštas, kuris gali būti skiriamas vienam ar dviem savaitgaliams, trumpalaikis areštas, skiriamas vietoj laisvalaikio arešto, jeigu manoma, kad jį vykdyti auklėjimo sumetimais yra tikslinga ir jis netrukdo nei jaunuolio mokslui, nei darbui. Dvi trumpalaikio arešto dienos prilyginamos laisvalaikio areštui. Ilgalaikis areštas skiriamas mažiausiai nuo vienos savaitės ir ilgiausiai iki keturių savaitių. Jis skaičiuojamas dienomis ir savaitėmis.⁶²

Lyginant Vokietijos jaunimo teismo įstatymo nuostatas dėl arešto skyrimo nepilnamečiams ir BK arešto skyrimo nepilnamečiams ypatumus, galima išvelgti skirtumų. Pirmiausia, pagal savo teisinę prigimtį Vokietijos jaunimo teismo įstatyme areštas yra auklėjamoji priemonė nusikaltusiam nepilnamečiui. Ši priemonė minimaliai riboja asmens laisvę.

2.5. Terminuotas laisvės atėmimas

Pasak G. Švedo, laisvės atėmimo bausmė - tai nusikaltimą padariusiojo izoliavimas pagal įsiteisėjusį apkaltinamąjį teismo nuosprendį, uždarius jį tam tikram laikui specialioje valstybinėje įstaigoje siekiant pataisymo tikslo. Laisvės atėmimo bausmės esmę sudaro fizinė asmens izoliacija, o turinį – tam tikrų teisių ir laisvių apribojimas bei specialių teisių ir pareigų nustatymas.⁶³

Pagrindinis terminuotos laisvės atėmimo bausmės požymis yra tas, kad nuteistasis nepilnametis yra izoliuojamas nuo visuomenės, jis laikomas nepilnamečių pataisos namuose, kuriuose yra tam tikras režimas, apsauga ir nuolatinė priežiūra.⁶⁴

Terminuotas laisvės atėmimas yra viena iš sunkiausių bausmės rūšių, kuri gali būti skiriama kaip *ultima ratio* priemonė nepilnamečiui. Terminuotą laisvės atėmimą nepilnamečiui teismas gali skirti, jeigu yra pagrindas manyti, kad kitos rūšys bausmių

---

⁶² DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 272.

⁶³ Baudžiamoji teisė: bendroji dalis, Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 363.

⁶⁴ Nepilnamečių pataisos namuose laisvės atėmimo bausmę atlieka nepilnamečiai nuteistieji bei pilnamečiai nuteistieji, palikti šiose pataisos įstaigose LR BVK 81 straipsnyje nustatyta tvarka. (⁶⁴ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (Valstybės žinios, 2005, Nr. 58-2002);

nepilnamečio nusikalstamiems polinkiams pakeisti nepakanka, arba jeigu nepilnametis padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą (BK 91 str. 3 d.).

Paskyrus laisvės atėmimo bausmę smarkiai deformuojama nepilnamečio asmenybė, nes atlikdamas bausmę su socialiai labiau apleistais paaugliais jis dažnai perima jų nusikalstamas pažiūras ir įpročius.⁶⁵

Kriminologai nustatė, kad nepilnamečiams būdinga staigi tyčia, tai, kad nusikalstamai veikai jie naudoja primityviausius būdus ir priemones, paprastai iš anksto nesirengia daryti nusikaltimo, dažnai iš anksto nežino net kėsinosi objekto ir dalyko, jie nevisiškai suvokia teises ir socialines - psichologines savo veikos pasekmes.

Tarptautiniai dokumentai yra bendras pamatas, jie yra ilgalaikės ir sėkmingos praktikos apibendrinimas, kuriuo turi remtis visa nepilnamečių justicija. Jie yra bendros, tam tikromis vertybėmis grįstos ir jauno žmogaus orumą gerbiančios socialinės ir teisinės kultūros pagrindas bei rezultatas. Jungtinių Tautų dokumentuose pabrėžiama, kad „nepilnamečių laisvės atėmimas turėtų būti kraštutinė priemonė ir trukti minimalų būtiną laiką ir taikomas tik išskirtiniais atvejais. Sankcijos trukmę, neatmesdama nepilnamečio paleidimo anksčiau laiko galimybės, turėtų nustatyti teisminė valdžia.“⁶⁶

Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos Nr. (87) 20 valstybėms narėms dėl socialinės reakcijos į nepilnamečių nusikalstamumą nurodyta, kad „tais atvejais, kada, pagal nacionalinius įstatymus, įkalinimo išvengti negalima: reikėtų įtvirtinti bausmių sistemą, kuri atitiktų nepilnamečių padėtį, ir sudaryti palankesnes, nei įstatymo numatytos suaugusiems, bausmės atlikimo sąlygas, ypatingai susijusias su galimybe būti pusiau laisvam ir paleistam pirma laiko.“⁶⁷

Remiantis minėtomis pamatinėmis normomis BK nustatyti apribojimai skiriant nepilnamečiams maksimalų laisvės atėmimo laiką – jis turi būti ne daugiau kaip dešimt metų. BK 91 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, „kai skiriama laisvės atėmimo bausmė nepilnamečiui, jos minimumą sudaro pusė minimalios bausmės, numatytos šio kodekso straipsnio, pagal kurį teisiama nepilnametis, sankcijoje“⁶⁸.

Nepilnamečiui skiriama laisvės atėmimo bausmė siekiama įgyvendinti individualios prevencijos tikslą, kartu nepilnametis nubaudžiamas už padarytą nusikalstamą veiką ir iš dalies jam apribojama galimybė padaryti naujas nusikalstamas

---

⁶⁵ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 281.

⁶⁶ Jungtinių Tautų nepilnamečių, iš kurių atimta laisvė, apsaugos taisyklės (Havanos taisyklės). [interaktyvus]. 1990-12-14, [žiūrėta 2009-01-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.nplc.lt>

⁶⁷ DRAKŠAS, R. *Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 78.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos Seimas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741).

veikas. Šiai bausmei keliamas svarbiausias tikslas – siekti, kad nusikaltimą padaręs nepilnametis, atlikęs bausmę, nedarytų naujų nusikalstamų veikų.⁶⁹

Pateiktinas teismu praktikos pavyzdys, taikant BK 91 str. 3 dalies nuostatas. Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismas pagal nuteistojo O. Š. apeliacinį skundą dėl Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2008 m. lapkričio 21 d. nuosprendžio, kuriuo O. Š. pripažintas kaltu ir nubaustas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 180 str. 2 d. laisvės atėmimu 4 metams, pagal BK 180 str. 1 d. laisvės atėmimu 3 metams ir 2 mėnesiams, pagal BK 178 str. 2 d. laisvės atėmimu 2 metams 8 mėnesiams, pagal BK 302 str. 1 d. laisvės atėmimu 1 metams. Klaipėdos miesto apylinkės teismo nuosprendžiu paskirta ir neatlikta bausmės dalimi ir paskirta galutinė subendrinta 5 metų 6 mėnesių laisvės atėmimo bausmė, atliekant ją pataisos namuose. Nuteistojo manymu, BK yra numatyta, kad nepilnamečiams asmenims teismas negali skirti daugiau kaip pusę sankcijoje numatytos maksimalios laisvės atėmimo bausmės, tuo tarpu Klaipėdos miesto apylinkės teismas už nusikalstamas veikas, numatytas BK 180 str. 2 d., BK 178 str. 2 d. bei BK 180 str. 1 d., skyrė jam didesnes bausmes už sankcijoje numatytos maksimalios bausmės pusę. BK 91 str. 3 dalyje yra įtvirtinta nuostata, jog skiriamos terminuotos laisvės atėmimo bausmės nepilnamečiui minimumą sudaro pusė minimalios bausmės, numatytos BK straipsnio, pagal kurį teisiamas nepilnametis, sankcijoje. Apeliacinės instancijos teismas išaiškino, kad jeigu straipsnio, pagal kurį teisiamas nepilnametis, sankcijoje nenustatytas konkretus laisvės atėmimo bausmės minimumas, nepilnamečiui tokios bausmės minimumas, kaip ir suaugusiems, yra trys mėnesiai. Tai reiškia, kad baudžiamasis įstatymas apibrėžia tik nepilnamečiams skirtinos bausmės minimumą. Tuo tarpu nepilnamečiams skirtinos laisvės atėmimo bausmės maksimumas dėl O. Š. padarytų nusikaltimų nėra ribojamas, tik atskirais atvejais dėl sunkių ir labai sunkių nusikaltimų gali būti apribojamas 10 metų (BK 90 str. 5 d.). Taigi nuteistojo O. Š. apeliacinio skundo teiginys, kad nepilnamečiams asmenims teismas negali skirti daugiau kaip pusę sankcijoje numatytos maksimalios laisvės atėmimo bausmės, yra nepagrįstas.⁷⁰ Apeliacinės instancijos teismas paliko galioti Klaipėdos miesto apylinkės teismo nuosprendį.

Terminuotos laisvės atėmimo bausmės minimumas, jei jis konkretaus straipsnio, pagal kurį kaltinamas nepilnametis, sankcijoje nenustatytas, kaip ir suaugusiems kaltininkams yra trys mėnesiai.

---

⁶⁹ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 284.

⁷⁰ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008-11-21 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-96-361/2009.

Teismas, skirdamas terminuotą laisvės atėmimo bausmę, negali viršyti straipsnio, pagal kurį kvalifikuojamas nusikaltimas, sankcijoje numatyto maksimalaus laisvės atėmimo termino. Nustačius nepilnamečiui skiriamos bausmės minimalią ir maksimalią terminuotos laisvės atėmimo bausmės ribas, galima nustatyti tokios bausmės vidurkį, vadovaujantis BK 61 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta medianos taisykle, jog bausmės vidurkis apskaičiuojamas sudedant minimalų ir maksimalų numatytos bausmės dydžius, o gautas rezultatas padalijamas iš dviejų.

Iš susiklosčiusios teismų praktikos matyti, kad teismai bene dažniausią bausmę nepilnamečiams skiria terminuotą laisvės atėmimą, tačiau bausmės vykdymą atideda ir skiria auklėjamojo poveikio priemones. Todėl, autorės nuomone, negalima neaptarti nepilnamečių bausmės vykdymo atidėjimo instituto.

2.5.1. Laisvės atėmimo bausmės skyrimas, atidedant bausmės vykdymą

Vakarų Europos valstybėse bausmės vykdymo atidėjimas yra taikomas ir suaugusiems, ir nepilnamečiams. Pagal Vokietijos Jaunimo teismo įstatymo 21 paragrafą laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas jaunuoliams taikomas tada, kai jie nuteisiami laisvės atėmimu ne daugiau kaip vieneriems metams, ir jei yra manoma, kad pats nuosprendis jam bus geresnis išpėjimas, ir jis, net neįvykdžius nuosprendžio, bausmės vykdymo atidėjimo metu darant jam auklėjamąjį poveikį ateityje gyvens gerai. To paties straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad teisėjas taip pat atideda ilgesnio laisvės atėmimo, neviršijančio dviejų metų, bausmės vykdymą, jeigu jaunuolio asmenybės formavimosi požiūriu, jos vykdyti nepageidaujama.⁷¹

Šiuolaikinė baudžiamosios teisės doktrina teigia, kad laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas yra efektyvi nepilnamečių auklėjimo priemonė. Bausmės vykdymo atidėjimu siekiama pataisyti asmenį neizoliuojant jo nuo visuomenės, tačiau, paskyrus auklėjamojo poveikio priemones, kontroliuoti jų elgesį, palaipsniui asmenį resocializuojant.

Per bausmės vykdymo atidėjimo institutą, iš esmės, yra įgyvendinami humaniško principo reikalavimai. Kita vertus, kiekviename baudžiamosios teisės institute turi būti laikomasi ir kitų baudžiamosios teisės konstitucinių principų

---

⁷¹ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 334.

reikalavimų, nė vienam iš jų negali būti suteikiama dominuojanti ar kitus principus užgožianti reikšmė.⁷²

BK 92 str. numatyti atvejai, kuomet bausmės vykdymas nepilnamečiams gali būti atidedamas. Nepilnamečiui, nuteistam laisvės atėmimu už vieną ar kelis neatsargius nusikaltimus arba laisvės atėmimu ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis tyčinius nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trijų metų. Bausmės vykdymas gali būti atidėtas, jeigu teismas nusprendžia, jog yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo.⁷³

BK 92 str. 1 d. numatyta sąlyga - „nepilnamečiui nuteistam laisvės atėmimu už vieną ar kelis neatsargius nusikaltimus arba laisvės atėmimu ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis tyčinius nusikaltimus, teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų⁷⁴“ - priklauso nuo padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnio, kaltės formos, rūšies, tikslų bei motyvų, kurie yra susiję su tinkamu veikos kvalifikavimu. Antroji BK 92 str. 1d. sąlyga - „bausmės vykdymas gali būti atidėtas, jeigu teismas nusprendžia, jog yra pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus laisvės atėmimo“⁷⁵ - susijusi daugiau su bausmės individualizavimu, t. y. nepilnamečio asmenybe, jo gyvenimo ir auklėjimo aplinkybėmis.

Pavyzdžiui, LAT teismo posėdyje kasacine tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistojo A. S. kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 19 d. nutarties, kuria Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 28 d. nuosprendis pakeistas: panaikinta nuosprendžio dalis dėl BK 92 straipsnio taikymo nuteistajam A.S. ir paskirtą laisvės atėmimo bausmę atlikti pataisos namuose. Kasatorius nurodo, kad teismai netinkamai taikė BK 80 straipsnio normą, nes neišanalizavo šios normos tikslų bei paskirties ir pirmą kartą gyvenime suklydusį nepilnametį ketveriems metams pasiuntė į laisvės atėmimo vietą. Taip pat teismas nesprenė, ar reali laisvės atėmimo bausmė atitinka A. S. amžių ir socialinę brandą, ar paskirta bausmė padės jam pakeisti gyvenimo būdą, ar ji yra teisinga. LAT kolegija nusprendė, nors nukentėjusiajam padaryta žala atlyginta, įvertinus nurodytas aplinkybes, kad žalos nukentėjusiajam atlyginimas, bei tos

---

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-549/2007

⁷³ Lietuvos Respublikos 2003m. balandžio 10 d. įstatymo Nr. IX-1495, įsigal.2003 m. gegužės 1d. (Valstybės žinios, 2003, Nr. 38-1733)

⁷⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos Seimas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741).

⁷⁵ Ten pat.

aplinkybės, kad A.S. iki šio nusikaltimo nebuvo padaręs jokių teisės pažeidimų ir mokėsi, yra laikytinos nepilnamečio gyvenimo ir elgesio normomis ir jos nėra pakankamos, kad galėtų būti vertinamos kaip BK 92 straipsnio 1 dalyje įvardyta antroji pagrindinė sąlyga, kuri yra būtina atidedant laisvės atėmimo bausmės vykdymą nepilnamečiui⁷⁶ Taigi, darytina išvada, kad BK 92 str. 1d. taikymą įstatymų leidėjas sieja su išskirtine teismo teise kompleksiskai vertinti, ar bausmės tikslai gali būti pasiekti be realaus laisvės atlikimo.

LAT, formuodamas vienodą teismų praktiką, nurodo: „pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti laisvės atėmimo bausmės vykdymą atidėjus, galima suformuluoti pagal visų BK 41 straipsnio nuostatų kontekstą, t.y. turi būti įvertinta: ar taip asmuo bus sulaikytas nuo nusikalstamų veikų darymo, pakankamai nubaustas, ar jam bus apribota galimybė daryti naujas nusikalstamas veikas, ar nuteistas asmuo laikysis įstatymų ir nebusikals, ar bus užtikrintas teisingumo principo įgyvendinimas. Formuluojuama išvada, kad nuosprendžio aprašomojoje dalyje turi būti motyvuojamas ne tik bausmės skyrimas, bet ir sprendimas dėl paskirtos bausmės vykdymo atidėjimo.“⁷⁷

Įstatymų leidėjas nekelia jokių reikalavimų dėl padarytų tyčinių nusikaltimų sunkumo, todėl nepilnamečiui bausmės vykdymas gali būti atidedamas tada, kai jis padaro kelis nesunkius nusikaltimus arba vieną ar kelis apysunkius nusikaltimus, taip pat sunkų ar net labai sunkų tyčinį nusikaltimą. Svarbu tai, kad galutinė subendrinta bausmė nebūtų didesnė nei keturi metai laisvės atėmimo.⁷⁸ Šita nuostata parodo nepilnamečių atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės išskirtinumą. Pilnamečiams šio instituto taikymas negalimas, jei jie padarė sunkų nusikaltimą.

Paskirtos bausmės vykdymas gali būti atidedamas nuo 1 iki 3 metų. Bausmės vykdymo atidėjimo terminas skaičiuojamas nuo nuosprendžio paskelbimo dienos.

Įstatymų leidėjas nurodo, kad atidėdamas paskirtos bausmės vykdymą, teismas paskiria nepilnamečiui vieną ar kelias tarpusavyje derančias auklėjamojo poveikio priemones: išpėjimą, turtinės žalos atlyginimą arba jos pašalinimą, nemokamus auklėjamojo pobūdžio darbus, atidavimą tėvams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, ugdyti ir prižiūrėti bei elgesio apribojimą. Tarptautiniai teisės aktai įpareigoja nacionalinius teismus nepilnamečiams dažniau taikyti auklėjamojo pobūdžio priemones, padedančias įgyvendinti resocializacijos principą.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170/2005.

⁷⁷ Teismų praktikos taikant bausmių vykdymo atidėjimą apžvalga (Baudžiamojo kodekso 75 ir 92 straipsniai), - Teismų praktika, 2008, Nr. 28.

⁷⁸ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, P. 358.

III. BENDRIEJI BAUSMIŲ SKYRIMO PAGRINDAI

Įstatymų leidėjo įtvirtinti bendrieji bausmės skyrimo pagrindai - tai viena svarbiausių teisėto, pagrįsto ir teisingo nubaudimo garantijų.⁷⁹ Teismas bausmę paskiria tik tiems asmenims, kurie pripažinti kaltais dėl nusikalstamos veikos padarymo, ir tik tokią bausmę, kuri yra numatyta BK specialiosios dalies straipsnio, nustatančio atsakomybę už padarytą nusikaltimą, sankcijoje.

Skirdamas bausmę nepilnamečiui, teismas vadovaujasi BK VIII skyriuje įtvirtintais bausmių skyrimo pagrindais ir taisyklėmis, kurie yra vienodi visiems nusikalstamas veikas padariusiems asmenims, bei atsižvelgia į tuos bausmių individualizavimo ypatumus, kurie numatyti BK XI skyriuje.⁸⁰

Kai kurie baudžiamosios teisės teoretikai teigia, jos bausmė turi būti teisinga, ir visiems, vienodą nusikaltimą padariusiems asmenims, ji turi būti vienoda. Egzistuoja ir kita nuomonė, kad kiekvienas nusikaltimas yra individualus, kiekvienas nusikaltimą padaręs asmuo turi savitus bruožus, todėl bausmė turi būti individualizuota. Daugelyje valstybių baudžiamosios teisės sistemose stengiamasi suderinti šias teorijas.

Įstatymų leidėjas BK 54 straipsnyje įtvirtino bendrą nuostatą, kad teismas skiria bausmę pagal BK specialiosios dalies straipsnio, numatančio atsakomybę už padarytą nusikalstamą veiką, sankciją, laikydamasis BK bendrosios dalies normų. Todėl teismas, skirdamas bausmę nepilnamečiui vadovaujasi BK VIII skyriuje įtvirtintais bausmių skyrimo pagrindais ir taisyklėmis, vienodais visiems nusikalstamas veikas padariusiems asmenims, ir atsižvelgia į tuos bausmių individualizavimo ypatumus, kurie numatyti BK XI skyriuje ir konkrečiai 91 straipsnyje.⁸¹

Pasisakydamas dėl baudžiamajame įstatyme numatytų bausmių skyrimo nuostatų taikymo LAT yra pažymėjęs, kad kiekvienas nusikaltęs asmuo turi teisę į teisingą bausmę, todėl vertinant konkrečios bylos aplinkybes, teismui privalu atsižvelgti ne tik į tai, kad skiriama bausmė atitiktų įstatymo reikalavimus, bet turi atsižvelgti ir į nuostatas, skirtas bausmei individualizuoti, taip pat ir į nuostatas, įtvirtinančias teisingumo principo viršenybę.⁸²

A. Drakšienė ir R. Drakšas teigia, kad visus bendruosius bausmės skyrimo pagrindus galima suskirstyti į tris grupes:

⁷⁹ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius, 2008, p. 151.

⁸⁰ PRAPIESTIS, J., et al, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius, 2004, p. 263.

⁸¹ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius, 2008, p. 294.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005-11-29 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-594/2005.

1. Bausmės skyrimas atsižvelgiant į tai, kad bausmė turi atitikti įstatymo reikalavimus.
2. Bausmės skyrimui reikšmingos nuostatos, skirtos bausmei individualizuoti.
3. Bausmės skyrimui reikšmingos nuostatos, įtvirtinančios teisingumo principo viršenybę.

Remiantis šiuo suskirstymu nagrinėjami bendri bausmių skyrimo pagrindai.

3.1. Bausmės skyrimas atsižvelgiant į tai, kad bausmė turi atitikti įstatymo reikalavimus

Kalbant apie bausmės atitikimą įstatymo reikalavimams baudžiamosios teisės literatūroje yra išskiriamos šios nuostatos:

- 1) bausmė gali būti paskirta tik asmenims, pripažintiems kaltais padarius nusikalstamą veiką;
- 2) teismas skirdamas bausmę atsižvelgia į BK specialiosios dalies straipsnio, numatančio atsakomybę už padarytą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, sankcijoje nustatytas bausmių ribas;
- 3) skirdamas bausmę teismas vadovaujasi BK bendrosios dalies nuostatomis.

Šios taisyklės suformuluoja imperatyvias normas, kurių teismas privalo laikytis. Šių nuostatų nesilaikymas yra vienas iš pagrindų pakeisti teismo nuosprendį.⁸³

Priimdamas sprendimą teismas sprendžia, ar yra surinkta pakankamai įrodymų, kad kaltinamas asmuo padarė jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką. Nuosprendžiuose pažymėta, kad teisėjų kolegija teisiamajame posėdyje ištirtus įrodymus vertina pagal vidinį savo įsitikinimą, kuris turi būti pagrįstas faktais, tam tikromis aplinkybėmis, visų abejonių pašalinimu.

Išsprendęs šį klausimą teismas sprendžia, kokius nusikalstamos veikos teisinius padarinius taikyti asmeniui – baudžiamąją atsakomybę, ar atleidimą nuo jos. Čia baudžiamasis įstatymas numato specialias taisykles nepilnamečiams dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. BK 93 straipsnyje nurodyta, kad „nepilnametis, pirmą kartą padaręs baudžiamąjį nusižengimą ar neatsargų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jei jis: 1) nukentėjusio asmens atsiprašė ir visiškai ar iš dalies savo darbu ar pinigais atlygino arba pašalino padarytą turtinę žalą arba 2) pripažintas ribotai pakaltinamu; 3) pripažino savo kaltę ir gailisi

---

⁸³ Pagal BPK 328 str. apeliacinės instancijos teismas pakeičia pirmos instancijos teismo nuosprendį, jeigu: 1) netinkami pritaikytas baudžiamasis įstatymas; 2) neteisingai paskira bausmė.

padaręs nusikalstamą veiką arba yra kitų pagrindų manyti, kad nepilnametis laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų.“⁸⁴

Teismas įpareigotas skirti tik tokios rūšies ir tokio dydžio bausmę, kuri yra numatyta BK specialiosios dalies straipsnių sankcijose. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad įstatymų leidėjas, turėdamas konstitucinius įgaliojimus nustatyti bausmes už nusikalstamas veikas ir šių bausmių dydžius, turi pareigą nustatyti bausmių už nusikalstamas veikas aukštutines ribas, taip pat gali nustatyti bausmių žemutines ribas. Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją⁸⁵, baudžiamajame įstatyme negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo (bausmių ar jų dydžių), kad teismas, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes ir taikydamas baudžiamąjį įstatymą, negalėtų individualizuoti bausmės, skiriamos konkrečiam asmeniui už konkrečią nusikalstamą veiką. Įstatymų leidėjas, turėdamas konstitucinius įgaliojimus nustatyti bausmes už nusikalstamas veikas ir šių bausmių dydžius, turi pareigą nustatyti bausmių už tam tikras nusikalstamas veikas aukštutines ribas. Baudžiamajame įstatyme nenustačius bausmės, skiriamos už konkrečią nusikalstamą veiką, aukštutinės ribos, būtų sudarytos prielaidos skirti ir taikyti nepagrįstai dideles bausmes ir šitaip pažeisti žmogaus teises ir laisves. Pagal LR Konstituciją įstatymų leidėjas taip pat gali nustatyti bausmių už tam tikras nusikalstamas veikas žemutines ribas. Įvardydamas tam tikras veikas kaip nusikalstamas ir nustatydamas bausmių už šias veikas aukštutines ir žemutines ribas, įstatymų leidėjas gali naudoti įvairius minėtų bausmių dydžių įtvirtinimo būdus, taip pat ir tokį, kai žemutinė ir aukštutinė bausmės riba nurodoma baudžiamojo įstatymo normos, nustatančios atsakomybę už tam tikros nusikalstamos veikos padarymą, sankcijoje.⁸⁶

Pažymėtina ir Teisės instituto bendraautorių A. Dapšio, J. Misiūno, A. Čaplinsko atlikto tyrimo išvada: - „teisėjų nuomone, teisingai individualizuoti bausmes nepilnamečiams trukdo sankcijoje numatytos laisvės atėmimo bausmės minimalios ribos“⁸⁷.

Literatūroje ne kartą pažymėta, kad suformuluotos bausmių skyrimo taisyklės yra pernelyg abstrakčios ir nenumato konkrečių kriterijų, nulemiančių bausmės rūšį ir

---

⁸⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos Seimas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741).

⁸⁵ Valstybės žinios, 1992, Nr. 31- 953.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas.

⁸⁷ ČAPLINKSAS, A, DAPŠYS, A, MISIŪNAS, J. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos*. Teisės institutas. Vilnius., 2008.p.73

dydį.⁸⁸ Pasak profesoriaus V. Piesliako „Sankcijų formulavimas – tai ne tik bausmių rūšių ir dydžio nustatymas. Sankcijų problema – tai kartu ir baudžiamosios politikos problema. Juk kiek bausmių rūšių bus numatyta sankcijose, tiek jų teismai galės rinktis.“⁸⁹ Iš kelių sankcijoje numatytų bausmės rūšių, teismas turi pasirinkti vieną, priešingu atveju, toks bausmės skyrimas būtų traktuojamas kaip prieštaraujantis baudžiamajam įstatymui.

3.2. Bausmės skyrimui reikšmingos nuostatos, skirtos bausmei individualizuoti

BK 54 str. 2 d. įtvirtintos nuostatos, kurios skirtos bausmei individualizuoti. Skirdamas bausmę teismas privalo atsižvelgti į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, kaltės formą ir rūšį, padarytos nusikalstamos veikos motyvus ir tikslus, nusikalstamos veikos stadiją, kaltininko asmenybę, asmens kaip bendrininko dalyvavimo darant nusikalstamą veiką formą ir rūšį, atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes.⁹⁰

Teismai turi patys gerai suprasti, kokia logika vadovaujantis skiria būtent tokio dydžio bausmę. Šią logiką turi žinoti ir teisiamedži, ir visuomenė, kad jie galėtų vertinti teismo sprendimą teisingumo aspektu. Tai svarbu bausmės tikslams pasiekti. Ta logika turėtų būti visuotina ir privaloma, t. y. sunorminta. Tada bus galimas bausmės teisingumas ir visų lygybė prieš įstatymą.⁹¹

Pasisakydamas dėl baudžiamajame įstatyme įtvirtintų bausmių skyrimo nuostatų LAT yra pažymėjęs, kad kiekvienas nusikaltęs asmuo turi teisę į teisingą bausmę, todėl, vertinant kiekvienos konkrečios bausmės aplinkybes, teismui privalu atsižvelgti ne tik į tai, kad skiriama bausmė atitiktų įstatymo reikalavimus, bet ir į nuostatas, skirtas bausmei individualizuoti, taip pat į nuostatas, įtvirtinančias teisingumo principo viršenybę. Motyvuodamas konkrečią bausmę nuosprendyje, teismas turi aprašyti šioje konkrečioje byloje nustatytas BK 54 str. 2 d. nurodytas aplinkybes, įvertinti kiekvienos reikšmę ir nurodyti, kurios iš jų ir kaip nulemia bausmės rūšį ir dydį., o individualizuodamas bausmę privalo atsižvelgti į visas kaltininko atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes. Pagal baudžiamosios teisės doktriną, skirdamas bausmę, teismas ne tik vykdo įstatymo reikalavimus atsižvelgti į nusikalstamos veikos sunkumą bei kaltininko

---

⁸⁸ ŠVEDAS, G. *Laisvės atėmimo bausmė: Baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai.*, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p.43

⁸⁹ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos Baudžiamoji teisė.* Vilnius: Justitia, 2008, p.252.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos Seimas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741).

⁹¹ KIŠKIS A. Bausmių skyrimo nuostatų formalizavimo problemos. Vilnius: *Justitia*, 1998. Nr.3, p.18

asmenybę, bet ir išreiškia nuomonę apie padarytą nusikalstamą veiką bei kaltą asmenį.⁹² Šioje nutartyje akcentuojamas BK 61 str. 2 d. reikalavimas motyvuoti bausmės skyrimą, įvertinant kiekvienos aplinkybės reikšmę skiriamos bausmės dydžiui. Be visų šių aplinkybių, skirdamas bausmę, teismas turi nurodyti, kokią įtaką bausmei turi BK 91 str. 2 d. numatytos aplinkybės.

Vienos svarbiausių šios grupės nuostatų yra susijusios su aplinkybėmis, kurios atskleidžia padaryto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo pavojingumo laipsnį, taip pat ir kaltininko asmenybę. LAT Senatas nutarime Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“ nurodė, „teismas, vertindamas nusikaltimo pavojingumo laipsnį, atsižvelgia į kėsinosi dalyko vertingumą, nusikaltimo padarymo būdą, laiką, vietą, nusikaltimui panaudotus įrankius ar priemones, padarytos žalos dydį ir mąstą, bendrininkavimo formą, nusikaltimo tikslus ir motyvus.“⁹³

Kiekvienoje konkrečioje byloje teismas nustato nepilnamečio psichinį santykį su daroma nusikalstama veika ir padariniais, kitaip tariant tyčia. Taigi, skiriant bausmę, reikšmingas momentas yra nurodyti kaltės formą (tyčią ar neatsargumas). Pasak prof. V. Piesliako, nustatant konkrečios nusikalstamos veikos tyčios ar neatsargumo turinį yra apibrėžiamos kaltės įrodinėjimo ribos, nustatoma, kokio turinio asmens psichinį santykį su objektyviaisiais konkrečios nusikalstamos veikos sudėties požymiais privalu nustatyti, kad veika būtų kvalifikuota pagal BK specialiosios dalies straipsnį.⁹⁴

Kaip teigia psichologai, padarytos nusikalstamos veikos motyvai ir tikslai – vienos iš svarbiausių nusikalstamo elgesio mechanizmo sudedamųjų dalių, atskleidžiančių nepilnamečio veikos subjektyviąją pusę. Jie yra žmogaus veiklos stimulai, susiję su individo poreikių tenkinimu. Dažnai delinkventinis elgesys yra reakcija į skurdžią socialinę aplinką. Taigi, teismas, vertindamas subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius, turi įvertinti nusikaltusio nepilnamečio psichinį santykį su padaryta veika. Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismas 2008-04-30 nuosprendžiu N.J. nuteisė pagal BK 129 str. 2 d. 9 p., laisvės atėmimu septyneriems metams ir šešioms mėnesiams, BK 180 str. 1 d., laisvės atėmimu dvejiems metams ir šešioms mėnesiams. Vadovaudamasis BK 63 str. 1 d., 2 d. ir 5 d. 1 p. bausmes subendrino apėmimo būdu, ir galutinę bausmę paskiriant laisvės atėmimą septyneriems metams ir šešioms mėnesiams. Kaltinamasis N. J. yra nepilnametis, neteistas ir administracine tvarka nebaustas, mokosi, gyvena su tėvais materialiai aprūpintoje šeimoje, į policiją dominančių vaikų elgesio

⁹² Lietuvos Aukščiausio Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus 2006-10-10 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-594/2005.

⁹³ Lietuvos Aukščiausio Teismo senato 1999-12-23d. nutarimas Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis.“

⁹⁴ PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*, pirmoji knyga, Vilnius, Justitia, 2008, p. 339-340.

apskaitą neįrašytas. N. J. padarė labai sunkų (BK 11 str. 6 d.) smurtinį nusikaltimą, sukėlusį neatstatomas pasekmes ir tuo padariusį ypatingą žalą visuomenei. Neturėdamas jokių materialinių nepriteklių, N. J. dėl menkaverčio pasipelnymo užpuolė, apiplėšė ir nužudė iki tol nepažįstamą, pagal amžių seneliu jam galintį būti senyvą žmogų, buvo aktyviausias bendrininkų grupės padaryto plėšimo vykdytojas. Įvertinus visas šias bei kaltinamojo atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes, kaltinamajam skiriama griežta, reali, artima sankcijos vidurkiui laisvės atėmimo bausmė (nustatant bausmės vidurkį pagal BK 90 str. 5 d. ir 91 str. 3 d. taisykles).⁹⁵ Taigi, teismas, vertindamas tai, kad kaltinamojo veikos motyvai ir tikslai susiformavo ne dėl skurdžios buities ar esant reakcijai į nuolatinės nukentėjusiojo patyčias, paskyrė bausmę, artimą vidurkiui. Kaltinamojo motyvai ir tikslai svarbūs bausmės skyrimui ir dažnai būna jo veiką sunkinanti aplinkybė. Analizuojama situacija įrodo, kad kaltinamojo motyvai ir tikslai yra pagrindas griežtesnės bausmės skyrimui.

Kaip teigia A. Drakšienė, „tikslas – tai asmens įsivaizduojami objektyviosios tikrovės pasikeitimai, kurie turi atsirasti padarius nusikalstamą veiką. Būtent tikslas geriausiai apibūdina nepilnamečio kaltininko sąmonėje vykstantį subjektyvųjį procesą, susijusį su daroma nusikalstama veika, todėl jis turi svarbią reikšmę nustatant daromos nusikalstamos veikos ir kaltininko pavojingumą.“⁹⁶

Skirdamas bausmę nepilnamečiui, teismas atsižvelgia ir į nusikalstamos veikos padarymo stadiją. Įstatymų leidėjas skirtingai vertina rengimąsi bei pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką.

Nepilnamečio vaidmuo nusikalstamos veikos padaryme gali būti skirtingas. Skirdamas bausmę, teismas kreipia dėmesį į tai, kokį konkretų vaidmenį nepilnametis atliko bendrininkų grupėje.

Baudžiamajame įstatyme nustatytos atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės, kurios yra svarbios bausmės skyrimo procese. Jų sąrašas, nors ir nebaigtinis, pateikiamas BK 59 str. ir jos taikomos tiek suaugusiems, tiek nepilnamečiams.

LAT savo praktikoje yra nurodęs, kad skiriant bausmę, vienodą reikšmę turi visos BK 54 str. 2 d. nurodytos aplinkybės, o ne tik atsakomybę lengvinančios ar sunkinančios. Kiekvienos aplinkybės reikšmė teismo turi būti įvertinta bei motyvuotai parinkta švelnesnės ar griežtesnės bausmės rūšis ar dydis.⁹⁷

---

⁹⁵ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008-04-18d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-33-557/2008.

⁹⁶ DRAKŠIENĖ, A, DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius, 2008, P.286.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007-02-20 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201/2007.

Be to, teismas, skirdamas bausmę neturi teikti prioriteto nė vienai iš minėtų aplinkybių.⁹⁸

LAT Senatas siekdamas suvienodinti įstatymų taikymo praktiką nurodo, „apibendrintose bylose 98 proc. nuteistųjų atveju teismai nenustatė jokių atsakomybę lengvinančių aplinkybių. Nepilnamečių atžvilgiu visiems atsakomybę lengvinančia aplinkybe pripažinta jų nepilnametystė nusikaltimo padarymo metu.“⁹⁹

Skiriant bausmę, vienodą reikšmę turi visos BK 54 str. 2 d. nurodytos aplinkybės. Kiekvienos aplinkybės reikšmė teismo turi būti įvertinta bei motyvuotai parinkta švelnesnės ar griežtesnės bausmės rūšis ar dydis.

3.3. Bausmės skyrimui reikšmingos nuostatos, įtvirtinančios teisingumo principo viršenybę

BK 54 str. 3 d. įtvirtinta nuostata, kad jeigu straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. Teismas, įvertinęs veikos pavojingumą ir visas kitas bylos aplinkybes, nepažeisdamas asmenų lygybės įstatymui principo ir padaręs išvadą, kad nepilnamečiui konkretaus straipsnio sankcijoje numatyta švelniausia bausmė yra per griežta, gali motyvuotai skirti švelnesnę nei įstatymo numatyta bausmę.¹⁰⁰

Kiekvienas nusikaltimas padaromas tam tikroje situacijoje, tam tikromis aplinkybėmis, tam tikrų asmenų, kuriuos galima būtų individualiai apibūdinti. Visų šių aplinkybių baudžiamasis įstatymas negali apspręsti ir numatyti. Todėl, kyla klausimas, ar įstatymų leidėjas privalo papildyti BK normas, stengiantis numatyti visus galimus atvejus, ar palikti teismo diskrecijai įvertinti situaciją ir, vadovaujantis įstatyme numatytu teisingumo principu, priimti optimalų bei teisingą sprendimą. Baudžiamosios teisės doktrinoje suformuota nuostata, jog teisingumo principo įtvirtinimą įstatymo leidėjai sieja su visuomenės interesu, leidžiančiu teismui pažiūrėti į bausmę ne tik per kaltininko prizmę, bet ir visuomenės interesą, kurį ne visada gali atspindėti.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas teisingumo principo sampratą grindžia teisingo baudžiamojo įstatymo taikymu. „Teisingumo principo įgyvendinimas

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007-02-20 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-576/2006.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato 1999-06-18 nutarimas Nr. 18, „Dėl teismų praktikos nužudymų bylose“.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Lietuvos Respublikos Seimas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741).

glaudžiai siejasi su kaltinamajam skiriamos bausmės proporcingumu. Teisingumas reiškia įstatymo nustatytą optimalų, nusikalstamą veiką padariusio asmens pataisymui reikalingą bausmės dydžio ir rūšies paskyrimą. Už padarytas veikas skiriamos poveikio priemonės turi būti proporcingos teisės pažeidimui, turi atitikti teisėtus ir visuomenei svarbius tikslus, neturi varžyti asmens labiau, nei reikia tikslams pasiekti. Konstitucijoje įtvirtintas prigimtinio teisingumo principas suponuoja, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos. Teisingumo ir teisinės valstybės principai *inter alia* reiškia, kad valstybės taikomos prievartos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Taigi, bausmės turi būti adekvačios nusikalstamoms veikoms, už kurias jos yra nustatytos. Už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai.¹⁰¹

Prof. V. Piesliakas teigia, kad, teisingumas, kaip teismo veikla nagrinėjant baudžiamąsias bylas ir skiriant bausmę, ir baudžiamojo poveikio priemones, traktuojamas taip: teisinga bausmė – tokia bausmė, kuri paskirta tinkamai atsižvelgus į padarytos nusikalstamos veikos sunkumą, padaryto nusikaltimo ypatumus, kaltininko padarytos veikos subjektyviuosius požymius, jo asmenybę, ir jos skyrimas nepažeidžia baudžiamojo kodekso normų. Tai pagrindinis teisingumo aspektas. Jei to nebus, nei kaltininkas, nei visuomenė nesupras, kad teismas byloje įvykdė teisingumą.¹⁰²

Teisėkūros procese įstatymų leidėjas vadovaujasi teisingumo samprata ir preziumuoja, kad priimtas įstatymas garantuoja teisingumo principo įgyvendinimą. Baudžiamosios teisės teoretikai teigia, kad nepriekaištingai laikantis nustatytų baudžiamosios teisės normų reikalavimų galima priimti nešališką bei teisėtą ir todėl teisingą sprendimą.

Taigi, teismo pareiga nustatyti ar įstatyme numatyti draudimai ir reikalavimai atitinka Konstituciją, ar yra nepažeidžiamos prigimtinės asmens teisės ir laisvės, taip pat ar baudžiamajame įstatyme numatytos sankcijos leidžia tinkamai individualizuoti bausmę.¹⁰³

BK 54 str. 3 d. nuostatos koreguoja bausmių skyrimo turinį, kai konkrečioje byloje kaltininkui būtina nustatyti kitokias, individualizuotas bausmės ribas. Teisingumo principas taikomas ne vien vadovaujantis konkrečių BK 41 ir 54 str. nuostatų turiniu, bet ir atskleidžiant platesnį BK teisinį kontekstą.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10d. nutarimas.

¹⁰² PIESLIAKAS, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*, pirmoji knyga. Justitia. Vilnius, 2008. P.102.

¹⁰³ DRAKŠAS, R. Bausmė: Bendrosios teorinės problemos. *Teisė*, 2004, Nr. 52, p.34.

¹⁰⁴ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamojo atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p.337.

IV. SPECIFINĖS, NEPILNAMEČIAMS TAIKOMOS APLINKYBĖS, REIKŠMINGOS BAUSMĖS SKYRIMUI

4.1. Nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygos

Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė siejama su valstybės prievarta, o prievarta, kad ir kokia ji būtų, daro neigiamą įtaką tam, į kurią ji nukreipta. Nebrandžios besiformuojančios asmenybės atžvilgiu ji turi būti išskirtinė arba jos turi būti vengiama. Kaip rodo tyrimai, nebrandumas, auklėjimo trūkumai lemia delinkventinio elgesio formavimąsi.¹⁰⁵

Skiriant bausmę, be kitų įstatymo nustatytų aspektų, esminis momentas yra visapusiškas ir išsamus asmenybės ištyrimas. Taigi, baudžiamojoje teisėje išskiriama ypatinga šeimos, socialinės aplinkos įtaka nepilnamečio elgesio delinkventiškumui ir įpareigoja teismus atsižvelgti į tai skiriant bausmę.

Pekino taisyklių 14.1 punktą įpareigoja teismą visose bylose, išskyrus dėl smulkių pažeidimų, iširti nepilnamečio biografijos faktus, jo gyvenimo sąlygas ir nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, kad kompetentinga institucija galėtų priimti teisingą sprendimą.¹⁰⁶ Nepilnamečių gyvenimo sąlygų vertinimas turi padėti teismui atskleisti jo asmenybę, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes bei parinkti poveikio priemonę. Aplinkybės, laikytinos reikšmingomis, apibūdina nepilnamečio šeimą arba ją atstojančią instituciją; tarpusavio santykius šeimoje arba nepilnamečio ugdymo ir priežiūros institucijoje, tėvų ar juos atstojančių asmenų elgesį; mokymo įstaigos kolektyvą; santykius klasėje ar grupėje, nederamą mokytojų elgesį su mokiniais (pavyzdžiui fizinį ar psichinį smurtą), nuolatinį nepilnamečio ignoravimą, žeminimą dėl jo materialinės padėties ar sveikatos ir kt., taip pat paties nepilnamečio santykį su jį supančia aplinka; jo ryšius neformaliose grupėse (ar tarp jų nėra suaugusiųjų teistų asmenų) ir laisvalaikį, jo praleidimo formas, požiūrį į pagrindinę veiklą (mokymąsi, darbą) aplinkinių požiūrį į nepilnamečių, nedarbo ir nesimokymo trukmę ir priežastis, pabėgimus iš šeimos ar ugdymo įstaigų.¹⁰⁷ Išvardintos aplinkybės siejamos su nepilnamečio asmenybės formavimosi ypatumais, jo reakcija į aplinkos poveikį.

¹⁰⁵ Nepilnamečių justicija Lietuvoje. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Teisės institutas, 1998.

¹⁰⁶ DRAKŠAS, R. *Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 41.

¹⁰⁷ PRAPIESTIS, J., et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius. Teisinės informacijos centras. 2004.p. 464-465.

Nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygų vertinimas turi padėti teismui atskleisti jo asmenybę, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes ir parinkti poveikio priemonę. Mikrosocialinė aplinka dažnai nulemia nepilnamečio pažiūras, įsitikinimus, elgesį¹⁰⁸. Štai 2008-10-27 d. Kauno apygardos teismo nuosprendžiu R. P. pripažinta kalta pagal BK 129 str. 1d., paskiriant bausmę 6 metams laisvės atėmimo. Konstatuojamoje nuosprendžio dalyje nurodyta, kad nusikalstamą veiką R.P. padarė ką tik suėjus 21 metams, t.y. būdama labai jauno amžiaus. Jos vaikystė buvo sunki, nes iš baudžiamosios bylos esančių dokumentų matyti, kad kaltinamosios motina visiškai neužsiėmė dukros priežiūra ir auklėjimu, nuolatos girtavo, triukšmavo, pažeidinėjo viešąją tvarką, butą pavertė landyne, ne kartą bausta administracine tvarka. Tuo pagrindu, 1996-03-06 kaltinamoji buvo pasiūsta į internatinę mokyklą, o 2004-08-27 teismo sprendimu, kaltinamosios motinai buvo laikinai apribota valdžia vaikų atžvilgiu ir R. P. rūpintoja paskirta jos senelė. Be to, teismo nuosprendžiu buvo nustatyta, kad R. P., būdama 8 metų 6 mėnesių amžiaus, buvo išžaginta grupės asmenų, sukeliant jai sunkias pasekmes. Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, įvertinus dviejų atsakomybę lengvinančių aplinkybių buvimą, dalinį padarytos žalos atlyginimą, mažametės dukros išlaikymą, kurios, dėl ilgalaiškės įstatyme numatytos bausmės paskyrimo, nebūtų kam prižiūrėti, teismas nusprendė, jog R. P. atžvilgiu taikytinas BK 62 str. 2 d., 2 d., 2 p., 3 d. 1 p. ir jai skirtina švelnesnė laisvės atėmimo bausmė negu sankcijoje numatytas bausmės minimumas, paskirtos bausmės dydį nustatant, atsižvelgiant į nusikaltimo padarymo aplinkybes ir pasekmes, bei atsakomybę sunkinančios aplinkybės buvimą.¹⁰⁹ Nors nusikalstamos veikos padarymo metu kaltinamoji buvo sulaukusi 21 metų amžiaus ir jos atžvilgiu teismas nebegalėjo taikyti BK XI skyriaus nuostatų¹¹⁰, tačiau atsižvelgdamas į nusikaltimo pobūdį, taip pat į itin sunkias kaltinamosios gyvenimo ir auklėjimo sąlygas, turėjusias įtakos nusikaltimo padarymui, įvertino tai kaip lengvinančią aplinkybę. Taigi, teismas pakankamai daug dėmesio skyrė kaltinamosios asmenybei bei bausmės individualizavimui, skirdamas bausmę, teismas atsižvelgė į BK 59 str. 2 d.

Kitas atvejis, kuomet teismas įvertinęs nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygas, skiria griežtesnę bausmę. Kauno apygardos teismo 2003-11-04 nuosprendžiu E.

---

¹⁰⁸ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 339.

¹⁰⁹ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nuosprendis baudžiamosios bylos Nr. 1-191-493/2008.

¹¹⁰ BK 81 str. 2d. 90-94 straipsnių nuostatos, taip pat 82 str.1d. 1,2,3, ir 5 p. numatytos auklėjamojo poveikio priemonės gali būti taikomos asmeniui, kuriam nusikalstamos veikos padarymo metu buvo suėję aštuoniolika metų, tačiau nebuvo suėję dvidešimt vieneri metai, jeigu teismas, atsižvelgęs į padarytos nusikalstamos veikos pobūdį, motyvus, bei kitas bylos aplinkybes, o prireikus – į specialisto paaiškinimus ar išvadą, nusprendžia, kad toks asmuo pagal socialinę brandą prilygsta nepilnamečiui ir baudžiamosios atsakomybės ypatumų taikymas jam atitiktų šio kodekso 80 straipsnyje numatytą paskirtį.

A. nuteistas pagal BK 284 str. 1 d. laisvės atėmimu vieneriems metams aštuoniems mėnesiams; pagal BK 129 str. 2 d. 8 p. – laisvės atėmimu aštuoneriems metams šešiams mėnesiams. Vadovaujantis BK 63 str. 1, 5 d., subendrinta bausmė paskirtas laisvės atėmimas aštuoneriems metams šešiams mėnesiams. Kasaciniame skunde nuteistojo gynėjas teigė, kad teismas neatsižvelgė į BK 91 str. 2 d. 1 p. nuostatas, jog E.A. nusikaltimo padarymo metu mokėsi, charakterizuojamas teigiamai, gyveno kultūringoje šeimoje. Nusikaltimo padarymą paskatino tik tai, jog nuteistasis pirmą kartą išgėrė alkoholio, dėl ko jis labai gailisi. Teismas, skirdamas bausmę, visų pirma turėjo atsižvelgti į bausmės skyrimo tikslus, t.y. padėti nepilnamečiui pakeisti gyvenimo būdą ir elgesį, pašalinant neteisėto elgesio priežastis, tuo tarpu tokia ilga laisvės atėmimo bausmė ir buvimas tarp ne kartą teistų asmenų gali tiktai paversti nepilnametį potencialiu nusikaltėliu. Be to, įstatymas numato, jog kai nepilnamečiui skiriama laisvės atėmimo bausmė, jos minimumą sudaro pusė minimalios bausmės, numatytos straipsnio, pagal kurį teisiamas nepilnametis, sankcijoje. Tačiau nepaisant to, kad minimali bausmė pagal BK 129 str. 2 d. yra 5 metai laisvės atėmimo, nuteistajam nepagrįstai skirti net 8 metai šeši mėnesiai. LAT kolegija konstatavo, kad skiriant bausmę, buvo atsižvelgta ne tik į formaliąsias sąlygas, turinčias reikšmės skiriant bausmę, tačiau teismas įvertino visas nusikaltimo padarymo aplinkybes, nusikaltimo pavojingumą, E. A. gyvenimo bei auklėjimo sąlygas. Tai, kad nuteistojo gynėjos žodžiais, E. A. gyveno kultūringoje šeimoje, mokėsi – rodo, jog objektyviai socialinės sąlygos buvo palankios teigiamam asmenybės ugdymui, tačiau tokiomis sąlygomis išaugo negerbiantis visuomenės dorovės normų bei įstatymų, žiaurus asmuo, neturintis pagrindinių žmogiškų vertybių. Todėl, toks asmuo turi būti ilgam laikui izoliuotas nuo visuomenės. Taigi, LAT kolegija konstatavo, kad skirdamas bausmę ir nustatydamas konkretų jos dydį, teismas nepažeidė ir BK 91 str. reikalavimų.¹¹¹ Galima daryti išvadą, kad teismas, be kitų įstatyme numatytų aplinkybių, atsižvelgia į nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygas, tačiau ne visais atvejais šios aplinkybės gali būti laikomos lengvinančiomis. Kaip rodo kriminologiniai tyrimai, nedarniose, socialinės atskirties šeimose augančių vaikų branda atsilieka nuo vaikų, turinčių geras socializacijos sąlygas.¹¹²

Vokietijos jaunimo teismo įstatymas tinkamos bausmės parinkimą už padarytą kriminalinę veiką sieja su kaltininko asmenybe, todėl iš teisėjo yra reikalaujama pateikti teisiamojo tolesnio elgesio socialinę prognozę. Taigi, įstatymas teisėjui iškelia labai

---

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 3d. nutartis baudžiamojoje byloje, Nr. 2K-486/2004.

¹¹² DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 322.

sunkų uždavinį. Dažnai socialinė prognozė nustatoma intuityviai, remiantis nuojauta, atsižvelgiant į jaunuolio asmenybės, jo biografijos aprašymus procesiniuose dokumentuose. Kaip žinia, teismo nuosprendis negali būti grindžiamas vien tik teisėjo nuojauta, todėl, sudarant psichologinę prognozę, pasitelkiama turinčių kriminologinių žinių psichologų ir psichiatrų, kurie ir atlieka vadinamąją „klinikinę“ prognozę. Ekspertai analizuoja teismo biografinę, jo šeimos, darbo santykius, laisvalaikį, aiškinasi draugus bei kitą aplinką. Yra naudojami psichodiagnostinio tyrimo metodai.¹¹³

BPK 220 str. 2 d. nurodyta, kad prokuroras perduoda teismui tik tą bylos medžiagą, kuri gali būti reikalinga nagrinėjant bylą. Jei kaltinamasis yra nepilnametis, prokuroras teismui turi perduoti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 91 straipsnio 2 dalyje nurodytą aplinkybių tyrimo medžiagą.¹¹⁴ Jeigu padaręs nusikaltimą įtariamasis yra nepilnametis, prokuroras ikiteisminio tyrimo metu turi garantuoti, kad bus surinkti duomenys apie nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygas, jo sveikatos būklę ir socialinę brandą, anksčiau jam taikytas poveikio priemonės ir jų veiksmingumą, taip pat apie nepilnamečio elgesį po nusikalstamos veikos padarymo. Šiuos duomenis prokuroras privalo kartu su kaltinamuoju aktu pateikti teismui. Jei nepilnametis kaltinamas baudžiamojo nusižengimo padarymu, BK tiesiogiai, kaip bausmės už padarytą nusikaltimą skyrimo atveju, neįpareigoja analizuoti šiuos duomenis. Tačiau šie duomenys gali būti reikšmingi nagrinėjant bylą ir dėl baudžiamojo nusižengimo, todėl tokie duomenys turi būti renkami ir teismui perduodami visais atvejais.¹¹⁵

Pagal nusistovėjusią praktiką BK 91 str. 2 d. aplinkybių tyrimą baudžiamojoje byloje dažniausiai atlieka ikiteisminio tyrimo tyrėjai (policijos įstaigų darbuotojai). Kai kurias aplinkybes ir duomenis nustato jie patys (dėl sveikatos būklės, dėl anksčiau taikytų poveikio priemonių), arba paveda jų dalį atlikti kitiems pareigūnams, tačiau kai kuriose policijos įstaigose tyrėjai visų nepilnametį charakterizuojančių duomenų surinkimą paveda atlikti esantiems policijos įstaigos struktūroje nepilnamečių reikalų veiklos grupių specialistams. Ši praktika pasiteisina, nes informacija apie aplinkybių ištyrimą koncentruojama vienoje vietoje ir sudaro prielaidas objektyvesniam ir išsamesniam jos surinkimui. Tačiau tenka apgailestauti, kad ne visuose policijos įstaigose išliko specializuoti, tik nepilnamečių justicijos klausimais dirbantys padaliniai, o esantys tyrėjai,

---

¹¹³ Vaikų ir jaunimo baudžiamoji atsakomybė: Užsienio šalių patirtis. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje Centras. Vilnius: Teisės institutas, 2001. p. 49.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas. Lietuvos Respublikos Seimas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341).

¹¹⁵ GODA, G., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras .I-IV dalys*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.p.603.

kuriems pagal pareigybės yra pavedama atlikti kai kuriuos veiksmus susijusius su nepilnamečiais, nepajėgūs tinkamai įvykdyti šio įstatymo reikalavimo.¹¹⁶

Atsižvelgiant į Pekino taisyklių nuostatas, taip pat ir į užsienio valstybių patirtį, Teisės instituto darbuotojai G. Sakalauskas bei A. Dapšys siūlo labiau sureikšminti Vaiko teisių apsaugos tarnybų vaidmenį nepilnamečių baudžiamajame procese. Būtent Vaiko teisių apsaugos tarnybos turėtų visada, ne tik prireikus, teismui ar ikiteisminio tyrimo institucijai teikti rašytines išvadas (charakteristikas) apie vaiko socialinę aplinką ir asmenybę bei siūlyti skirti vienokią ar kitokią poveikio priemonę.¹¹⁷ Nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygos siejasi su jų asmenybės formavimosi ypatumais. Todėl, individualizuojant bausmę bei atsižvelgiant į nepilnamečių resocializacijos tikslus, turi būti tinkamai atsižvelgta į nepilnamečio gyvenimo ir auklėjimo sąlygas.

4.2. Nepilnamečio sveikatos būklė ir socialinė branda

BK 91 str. 2d. 2p. numatyta, kad teismas, skirdamas bausmę nepilnamečiui atsižvelgia į jo sveikatos būklę bei socialinę brandą.

Nepakankama vaikų socialinė branda gali lemti identifikacijos sunkumus su bendraamžiais ir didinti ne tik nusikalstamo elgesio, bet ir suicido riziką.¹¹⁸ Nepilnamečių sąmonės, suvokimo specifika orientuota į tai, kaip tradiciškai baudžiamojoje teisėje suprantama kaltė (asmens, darančio nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą psichinis santykis su ta veika, iš jos kylančiais padariniais, objektyviomis veikos aplinkybėmis) yra savita, nulemta jų brandos. Pažymėtina, kad ir vaikų pakaltinamumas yra savitas, kartais ribotas. Teorijoje netgi siūloma teismui kiekvienu konkrečiu atveju, sprendžiant 14-15 metų amžiaus asmens patraukimo baudžiamajon atsakomybėn klausimą, patikrinti, ar asmuo galėjo visiškai suvokti savo veiksmų esmę ir juos valdyti.¹¹⁹ Nepilnamečio sveikatos būklė ir socialinė branda parodo svarbius bausmės skyrimui aspektus, susijusius ne tik su fiziniu jo išsivystymu (pavyzdžiui, neįgalus, turi fizinių trūkumų, nusilpęs dėl ligų ar nepakankamo maitinimo, atletiškas ir kt.), bet ir jo intelektu, valia, emocijomis,

---

¹¹⁶ Konferencijos „Auklėjamųjų poveikio priemonių ir resocializacijos efektyvus įgyvendinimas vykdant nepilnamečių justicijos 2004–2008 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimu nr. 600“ pranešimas Baudžiamųjų auklėjamojo poveikio priemonių rūšys, jų paskyrimo pagrindai ir vykdymo aktualijos [interaktyvus]. 2008-03-27, [žiūrėta 2009-03-29], p. 3. Prieiga per internetą: <<http://www.nplc.lt>>.

¹¹⁷ DAPŠYS, A.; MISIŪNAS, J.; ČAPLINKSAS, A. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos*. Vilnius: Teisės institutas, 2008, p. 73.

¹¹⁸ RIBAKOVIENĖ, V., PŪRAS, D. Socialinių veiksnių ryšys su savižudišku paauglių mergaičių elgesiu. *Medicina*, 2002, T. 38, Nr. 4, p. 279-380.

¹¹⁹ DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida. *Teisė*, 2006, T. 58, p. 65.

gebėjimu orientuotis situacijose ir jas valdyti. Medikų nuomone, patirtos traumos ar paveldėtos bei persirgtos ligos (pavyzdžiui, galvos traumos, epilepsija, tuberkuliozė, alkoholizmas, narkomanija ir kt.) gali turėti įtakos tolesniam jo fiziniam ir psichiniam vystymuisi. Visa tai gali skatinti nepilnamečio agresyvumą, žiaurumą ar ypatingą švelnumą, gebėjimą užjausti ir kt. Fizinė ir psichinė asmens būklė turi būti nustatyta specialistų (ekspertų) ir patvirtinta medicinos įstaigų dokumentais.¹²⁰

Socialinė nepilnamečio branda nuosprendyje turėtų būti aptarta atskirai, kadangi nepakankamas jo išsivystymas socialiniu ir emociniu požiūriais nulemia tai, kad toks asmuo gali būti nevisaverčiu nusikaltimo subjektu, t.y. formaliai nepilnametis gali būti sulaukęs baudžiamojo įstatymo numatyto amžiaus, tačiau jo socialinė branda gali atitikti 11-12 ar 13 metų vaiko amžių.¹²¹

Kai kurie teisėjai susiduria su nemažomis problemomis ir neaiškumais praktiškai taikant BK 91 str. 2d., 2p. numatytas nuostatas, susijusias su socialinės brandos įvertinimu. Teigiama, kad sunku įvertinti socialinę brandą, nes įstatyme nekonkretizuojama kaip suprantamas teiginys „socialinė branda“ ir nėra įteisintos metodikos nustatyti asmens socialinę brandą. Be to, teigiama, kad nėra ir specialistų, kurie padėtų įvertinti nepilnamečio asmens nuo 18 iki 21 metų amžiaus socialinę brandą, todėl dažniausiai atsisakoma tai daryti.¹²²

Pavyzdžiui, LAT nagrinėjo kasacinį skundą dėl Šiaulių apygardos teismo nuosprendžio, kuriuo D. R. ir A. M. nuteisti pagal BK 129 straipsnio 2 dalies 9 punktą. Nuteistojo manymu, skirdamas bausmę, teismas neatsižvelgė į jo jauną amžių – nusikaltimo padarymo metu jam buvo tik 18 metų ir vienas mėnuo bei neįvertino Teismo psichiatrinės – psichologinės ekspertizės akto teiginio apie iškreiptą socialinę brandą. Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl D. R. paskirtos bausmės dydžio, dar kartą įvertino aplinkybes, į kurias, skirdamas bausmę, atsižvelgė pirmosios instancijos teismas. Taip pat atsižvelgė į jo amžių, į tai, kad nusikalstamas veikas padarė būdamas pilnametis, be to, įvertino teismo psichiatrinės – psichologinės ekspertizės išvadas, kuriose konstatuota, jog D. R. pagal savo socialinę brandą neprilygsta nepilnamečiui ir nusprendė, kad BK nuostatos, susijusios su nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumais, D. R. pagrįstai netaikytos. Iškreipta socialinė branda reiškia iškreiptą asmenybės raidą su tam tikra elgesio patologija, kai yra polinkis į asocialų gyvenimą,

¹²⁰ PRAPIESTIS, J. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius. Teisinės informacijos centras. 2004. p. 465.

¹²¹ DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 325.

¹²² DAPŠYS, A.; MISIŪNAS, J.; ČAPLINKSAS, A. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos*. Vilnius: Teisės institutas, 2008, p. 73.

tačiau tai nereikia, kad asmuo pagal savo socialinę brandą gali prilygti nepilnamečiui. Ekspertizės akte pažymėta, kad D. R. elgesyje stebimi agresyvumo požymiai ir asocialios tendencijos. Taigi, LAT kolegija kasacinį skundą atmetė kaip nepagrįstą.¹²³ Situacija įrodo, kad iš tiesų „socialinės brandos“ apibrėžimas įstatyme yra labai svarbus. Kaip parodo analizuojama situacija, asmenį, kuriam nustatyta „iškreipta socialinė branda“, negalima prilyginti nepilnamečiui.

Autorės nuomone, socialinė branda – tai asmens gebėjimas suvokti ir laikytis visuomenėje priimtų elgesio normų. Doc. A. Drakšienė pateikia tokį socialinės brandos apibrėžimą „...tai sugebėjimas suvokti situaciją, turėti savo poziciją, kartu gerbti ir kitų nuomonę, gebėjimas bendrauti su kitais žmonėmis“. Visavertė socialinė branda neišmanoma be intelektinės brandos, susijusios su interesų platumu, jų turtingumu, gebėjimu pripažinti naujas mintis ir idėjas, ir emocinės brandos, kuri reiškiasi gebėjimu kontroliuoti savo emocijas, atsiriboti nuo smulkmenų. Emocinis reagavimas turi atitikti situacijos ir stimulo stiprumą.¹²⁴

Pasak Teisės instituto bendraautorių A. Dapšio, J. Misiūno, A. Čaplinsko „tai ne BK 91 str. (arba ne vien šio straipsnio) trūkumai, bet, visų pirma, šių normų taikymo bei jų įgyvendinimo užtikrinimo problemos.“ Tam tikros aplinkybės, į kurias gali būti atsižvelgiama įvertinant kaltinamojo asmens socialinę brandą yra įvardintos BK 81 str. 2d., t.y. padarytos nusikalstamos veikos pobūdis, motyvai, kitos aplinkybės (pvz., nusikaltimo tikslas, dalykas, padarymo būdas, įrankiai, priemonės, laikas, vieta ir kt.), prireikus, specialisto paaiškinimai ar išvada.¹²⁵ Šių normų taikymo patirtis turėtų susiformuoti teismų praktikoje, tik teismai jas turėtų taikyti dažniau. Minėti bendraautoriai kelia klausimą, ar nevertėtų nustatyti pačiame įstatyme privalomą specialisto (eksperto) išvadą tais atvejais, kai teismas sprendžia 18-21 metų asmens socialinės brandos klausimą.¹²⁶

Pavyzdžiui, LAT kasacine tvarka išnagrinėjo baudžiamąją bylą pagal nuteistųjų I. Š. ir S. G. gynėjo kasacinius skundus dėl Šilutės rajono apylinkės teismo 2006 m. birželio 28 d. nuosprendžio, kuriuo I. Š. nuteista pagal BK 166 straipsnio 1 dalį¹²⁷ laisvės

---

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. vasario 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr.2K-142/2006.

¹²⁴ DRAKŠIENĖ, A. DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2008, p. 324.

¹²⁵ DAPŠYS, A; MISIŪNAS, J; ČAPLINKSAS, A. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos*. Vilnius: Teisės institutas, 2008. p. 73.

¹²⁶ Ten pat, p.74.

¹²⁷ BK 166 str. 1 d. numatyta „Tas, kas neteisėtai perėmė paštą ar per pasiuntinių paslaugos tiekėją siunčiamą siuntą ar siuntinį arba neteisėtai perėmė, fiksavo ar stebėjo asmens elektroninių ryšių tinklais siunčiamus pranešimus, arba neteisėtai fiksavo, klausėsi ar stebėjo asmens pokalbius elektroninių ryšių tinklais, arba kitaip pažeidė susižinojimo neliečiamumą.“

apribojimu vieneriems metams trims mėnesiams. Gynėjo teigimu, nors pagal BK 166 straipsnį asmuo atsako nuo 16 metų amžiaus, tačiau taikant šį įstatymą nepilnamečiui, būtina atsižvelgti į jo socialinę ir psichologinę brandą, subjektyviuosius nusikaltimo požymius.¹²⁸ LAT konstatavo, kad ekspertizė byloje skiriama tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nusprendžia, jog nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos specialios žinios. Taigi, ekspertizė neskiriama kiekvieną kartą, kai nusikalstamos veikos padarymu yra įtariamas ar kaltinamas nepilnametis. Šiuo atveju S. G. mokėsi pagrindinės mokyklos 10 klasėje, buvo pažangi, todėl niekam nekilo abejonių, kad jos socialinė branda neatitinka amžiaus. Be to, 2006 m. sausio 25 d. specialisto išvadoje konstatuota, kad dėl S. G. nustatytos diagnozės - „ūminė stresinė reakcija“- psichinės būklės tyrimą atlikti netikslinga.¹²⁹

Taigi, įstatymų leidėjas klausimo apie asmens, padariusio nusikalstamą veiką, socialinės brandos išsprendimą sieja su išskirtine teismo teise tai nustatyti, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos pobūdį ir, tik prireikus, į specialisto paaiškinimus.

Pateikta teisminė praktika rodo, kad apie socialinę brandą galime kalbėti iš skirtingų atskaitos taškų. Pirmiausia, tai kaltinamojo nusikalstamos veikos subjektyviosios pusės išraiška, t.y. ar nusikalstamos veikos padarymo metu kaltinamasis buvo visavertis nusikaltimo subjektas. Ne mažiau reikšmingas socialinės brandos įvertinimas teismui parenkant nepilnamečiui kaltinamajam bausmės rūšį, kadangi, kaip ir numatyta Pekino taisyklių 5.1 punkte „bet kokia nepilnamečiui skiriama bausmė turi atitikti“ tiek pažeidėjo, tie pažeidimo aplinkybes“¹³⁰. BK taip pat numato, kad

---

¹²⁸ Šioje byloje kaltinamojo gynėjas nurodo, kad šis nusikaltimas padaromas tik tiesiogine tyčia, t. y. kaltininkas suvokia, kad neturėdamas jokio teisėto pagrindo pažeidžia susižinojimo slaptumą ir nori tai daryti turėdamas įvairių motyvų: siekdamas surinkti kompromituojančios ar kitokios informacijos apie vieną ar kitą asmenį ir pan. Bylos duomenys patvirtina, kad S. G. neturėjo išankstinės tiesioginės tyčios perskaityti nukentėjusiosios žinučių, be to, teismas netyrė, ar jos socialinė ir psichologinė branda atitinka amžių (nepaskyrė psichologinės ekspertizės), todėl S. G. nesuvokė, kad skaitydama žinutes pažeidžia nukentėjusiosios konstitucines teises. Todėl jos veikoje nėra subjektyviųjų nusikaltimo požymių. Nors iš gynybos pozicijų nebuvo pareikštas prašymas atlikti tokią ekspertizę, tačiau teismai, priimdami apkaltinamuosius nuosprendžius, turi būti įsitikinę asmens kaltumu. Taip pat kasatorius atkreipia dėmesį ir į tai, kad, taikant BK 166 straipsnį formaliai, dėl nepakankamos socialinės ir psichologinės brandos pagal šį baudžiamąjį įstatymą už analogiškas veikas būtų teisiama kas antras moksleivis, jeigu tik būtų nukentėjusiųjų skundai. Kasatorius nurodo, kad S. G. neturėjo išankstinės tiesioginės tyčios perskaityti nukentėjusiosios žinučių, be to, teismas netyrė, ar jos socialinė ir psichologinė branda atitinka amžių, todėl S. G. nesuvokė, kad skaitydama žinutes pažeidžia nukentėjusiosios konstitucines teises. Įstatymų leidėjas nustatė, kad pagal baudžiamąjį įstatymą atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų, o už BK 13 straipsnio 2 dalyje išvardytas nusikalstamas veikas – keturiolika metų. S. G. 2005 m. lapkričio 18 d. buvo šešiolika metų du mėnesiai 8 dienos.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2007.

¹³⁰ DRAKŠAS, R. *Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 38.

baudžiamoji atsakomybė turi atitikti nepilnamečių asmenų amžių ir socialinę brandą (BK 80 str. 1 d.).

Vokietijos Jaunimo teismo įstatymo 3 paragrafe numatyta, kad (*Jugendgerichtsgesetz*, toliau - J. G. G.), nepilnametis atsako pagal baudžiamąją teisę, jeigu veikos padarymo metu jis buvo pakankamai subrendęs morališkai ir psichiškai, kad suprastų savo veikos neteisėtumą ir veiktų tai suvokdamas. Tačiau, iš tiesų, teisėjai atsižvelgia ne tik į nepilnamečio gebėjimą suvokti, bet ir į nepilnamečio gebėjimą veikti, prisiimti baudžiamąją atsakomybę arba nepilnamečio sugebėjimą pasimokyti iš bausmės.¹³¹ Vokietijos jaunimo teismo įstatymo 105 straipsnyje, nustatant specialių baudžiamųjų normų taikymo tokio amžiaus asmenims taisykles, įtvirtinama:

„Jeigu paūgėjęs jaunuolis (*Heranwachsender*) padaro nusikalstamą veiką, už kurią pagal bendrąsias nuostatas gresia bausmė, tuomet teisėjas atitinkamai taiko jaunuoliams galiojančias 4-8,9 Nr.1,10,11 ir 13-32¹³² nuostatas, jeigu: 1) remiantis bendru kaltininko asmenybės vertinimu, atsižvelgus taip pat į aplinkos sąlygas, paaiškėja, kad veikos padarymo metu pagal savo dorovinį ir protinį išsivystymą jis prilygo jaunuoliui arba 2) iš nusikaltimo pobūdžio, aplinkybių arba veiklos paskatų galima spręsti, jog tai yra jaunimui būdinga nusikalstama veika (*Jugendverfehlung*).¹³³ Ekspertai ištiria teisiamojo biografiją, jo šeimos ir darbo santykius, laisvalaikį, draugus ir pažįstamus. Šiam tikslui yra panaudojami tikslingo tyrimo arba psichodiagnostinio testo metodai. Socialinę prognozę bandoma pagrįsti moksliaiškai. Vis dėlto, socialinės prognozės oponentai priekaištauja, kad šiuo atveju visiškai neatsižvelgiama į žmogaus valios laisvę ir į galimus aplinkos pasikeitimus. Tokiu būdu socialinė prognozė visuomet išreiškia tik tam tikrą tikimybę ir niekada negali būti kategoriška.¹³⁴

Apibendrinus galiojančius teisės aktus, suformuotą teisės doktriną bei teismų praktiką galima daryti išvadą, kad socialinės brandos įvertinimas yra svarbus norint nustatyti, ar kaltinamasis veikos padarymo metu buvo visavertis nusikalstamos veikos subjektas. Ne mažiau svarbus socialinės brandos įvertinimas, kai teismas sprendžia, ar galima taikyti įstatyme numatytus bausmių skyrimo ypatumus nepilnamečiams, kai nusikalstamos veikos padarymo metu asmeniui buvo suėję aštuoniolika metų, tačiau dar nebuvo suėję dvidešimt vieneri metai.

¹³¹ PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 276.

¹³² Šiuose straipsniuose detalizuojami jaunimo baudžiamosios atsakomybės ypatumai.

¹³³ SAKALAUSKAS, G. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų, numatytų naujajame Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse, įgyvendinimo problemos. *Teisė*, 2001, Nr. 4, p. 155.

¹³⁴ SAKALAUSKAS, G. Nepilnamečių kriminalinė justicija. Paskaitų medžiaga, Vidaus reikalų ministerija, 2001, p. 170.

4.3. Nepilnamečiui anksčiau taikytos poveikio priemonės

Įstatymų leidėjas numato, kad teismas, skirdamas bausmę nepilnamečiui atsižvelgia į anksčiau taikytas poveikio priemones ir jų veiksmingumą. Duomenys apie anksčiau taikytas poveikio priemones ir jų veiksmingumą leidžia teismui spręsti, kokios poveikio priemonės gali koreguoti nepilnamečio kaltinamojo elgesį.

Bausmės individualizavimui yra reikšmingi šie duomenys: apie nusižengimus, dėl kurių nepilnametis pašalintas iš mokyklos, šiurkščius darbo drausmės pažeidimus darbovietėje ir taikytas poveikio priemones, padarytus administracinės teisės pažeidimus ir taikytas poveikio priemones, baudžiamuosius nusižengimus ir taikytas auklėjamojo poveikio priemones, anksčiau padarytus nusikaltimus ir bausmės atlikimą.¹³⁵

Pavyzdžiui, 2008-03-17 d. Kauno apygardos teismo nuosprendžiu E.A. pripažintas kaltu pagal BK 129 str.2 d. 9 p., 10 p. ir nuteistas laisvės atėmimu devyneriems metams, bausmę atliekant nepilnamečių pataisos namuose. Skiriant bausmę kaltinamajam E.A., teismas vadovavosi BK 54 str. 2 d, ir 91 str. nurodytais bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais bei bausmių skyrimo nepilnamečiams ypatumais, t.y. atsižvelgė į padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, - jis padarė labai sunkų nusikaltimą, tyčia atimdamas gyvybę kitam žmogui, todėl jam skirtina reali laisvės atėmimo bausmė. Nustatant bausmės dydį, atsižvelgtina į tai, kad jis nusikalstamas veikas darė iki šios nusikalstamos veikos, už ką teistas du kartus. Nusikalstamos veikos nenutraukė ir po įvykdyto nužudymo, už ką nuteistas realia laisvės atėmimo bausme ir šiuo metu ją atlieka.¹³⁶ Analizuojant minėtą situaciją galime matyti, kad teismas skirdamas bausmę nepilnamečiui, be bendrųjų bausmės skyrimo pagrindų, vadovaujasi ir bausmių skyrimo ypatumais nepilnamečiams, t.y. remiantis BK 91 str. 2 d. 3 p., atsižvelgia į anksčiau taikytas poveikio priemones ir kaip griežčiausią, *ultima ratio* priemonę, teismas paskyrė laisvės atėmimo bausmę.

Kalbant apie anksčiau taikytų poveikio priemonių svarbą skiriant bausmę, autorės nuomone, negalima neaptarti nepilnamečių recidyvo klausimą. Kriminologai yra atlikę tyrimų, nagrinėjančių, kas įtakoja nusikaltimų recidyvą ir buvo pastebėta tendencija, jog kuo jaunesnis asmuo padaro nusikaltimą, tuo didesnė tikimybė, jog ateityje jis padarys pakartotinį nusikaltimą. Ši tikimybė dar labiau sustiprėja analizuojant

---

¹³⁵ DRAKŠIENĖ, A; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vilnius: Eugrimas, 2007, p. 326.

¹³⁶ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. kovo 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-72-48/2008.

nepilnamečių nusikaltimų recidyvo atvejus, kuomet jaunam žmogui buvo paskirta laisvės atėmimo bausmė.

2004-10-12 d. nutartimi LAT išnagrinėjo bylą pagal nuteistojo S.K. kasacinį skundą dėl Kauno miesto apylinkės teismo 2004 metų vasario 26 dienos nuosprendžio, kuriuo S. K., gimęs 1983-10-28 dieną teistas 1998, 1999, 2001, 2003 metais, paleistas iš laisvės atėmimo vietos 2003 m. rugsėjo 2 d., atlikęs bausmę, teistumas neišnykęs, nuteistas pagal BK 178 str. 2 dalį laisvės atėmimu dvejimms metams, pagal BK 187 str. 3d. 45 parą areštu. Vadovaujantis BK 63 str. 2dalimi, 5 dalies 2 punktu, 65 straipsnio 1 dalies 1 punktu, S. K. paskirtas laisvės atėmimas dvejimms metams, bausmę atliekant pataisos namuose. Kasaciniu skundu nuteistasis nurodo, kad teismas, skirdamas dviejų metų laisvės atėmimo bausmę, pažeidė bendruosius bausmių skyrimo pagrindus. Teismas nepagrįstai, vadovaujantis BK 27 str. 1 d., pripažino jį recidyvistu, motyvuodamas tuo, kad jis septynis kartus teistas, tačiau neatkreipė dėmesio į tai, kad šešis kartus iš septynių jis buvo teistas už nusikaltimus, kuriuos padarė būdamas nepilnametis. LAT baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija nurodo, kad iš bylos medžiagos matyti, kad S. K. 1998-2003 laikotarpiu buvo pripažintas kaltu ir nuteistas už tyčinius nusikaltimus, padarytus 1998 vasario mėn.- 2000 metų spalio 7 dienos laikotarpiu, šešiais nuosprendžiais. Visas šias veikas jis padarė būdamas nepilnametis, teistumams (išskyrus už pirmąjį nusikaltimą) neišnykus. Pažymėtina, kad teismui konstatuoti nusikaltimų recidyvą pagal BK 27 str. 1 d. ir asmenį įvardyti recidyvistu užtenka vien to, kad asmuo padaro nusikaltimą, jau būdamas vieną kartą teistas už nusikaltimo padarymą, svarbu tik tai, kad teistumas nebūtų išnykęs ar panaikintas. Taigi, kolegija konstatavo, kad teismai, konstatuodami, jog kasatorius yra recidyvistas klaidos nepadarė, nes iš bylos duomenų matyti, kad jis 1998-2003 metų laikotarpiu buvo šešis kartus teistas už tyčinius nusikaltimus (vagystes ir plėšimą) ir A.Ž. priklausančio automobilio vagystę padarė neišnykus teistumams.¹³⁷ Taigi, jei nepilnametis asmuo yra pripažintas recidyvistu, BK 56 str. nustatyta, kad teismas, skirdamas bausmę recidyvistui, už tyčinio nusikaltimo padarymą, paprastai skiria laisvės atėmimo bausmę. Tokiu atveju teismas yra saistomas įstatymo nuostatų skirti nepilnamečiui laisvės atėmimo bausmę.

Tai, kad nepilnamečiui anksčiau taikytos poveikio priemonės buvo neveiksmingos, yra pagrindas teismui skirti griežtesnę bausmę. Pavyzdžiui, 2008-06-03d. Klaipėdos apygardos teismo nuosprendžiu M.B. nuteistas laisvės atėmimu pagal BK 260

---

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004 m. spalio 12d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-493/2004.

str. 1d.¹³⁸, 261 str. 1d. Skiriant bausmę M.B. teismas atsižvelgė į tai, kad jis 2006-11-23 nuteistas už baudžiamąjį nusižengimą, susijusį su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis. M.B. teismas buvo paskyręs įpareigojimą tęsti mokslą ar pradėti dirbti, tačiau jis šio įpareigojimo nevykdė, nusikaltimo padarymo metu nedirbo ir nesimokė. Jo didelį pavojingumą visuomenei rodo tai, kad padaryti nauji nusikaltimai taip pat dėl neteisėto disponavimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis ir jų platinimo. Šios aplinkybės leidžia teigti, kad kaltinamasis M.B. ignoravo teismo įspėjimą, teismo paskirtos auklėjamojo poveikio priemonės neturėjo jokio poveikio. Kaltinamasis A.K. nusikalstamą veiką padarė išnykus teistumui už anksčiau padarytą nusikaltimą, dirba pagal verslo liudijimą.¹³⁹ Pateikta situacija įrodo, kad kaltinamasis nepadarė išvadų, iš anksčiau paskirtų poveikio priemonių, toliau darė nusikalstamas veikas susijusias su disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Kadangi švelnesnėmis priemonėmis bausmės tikslai nebuvo pasiekti, teismas paskyrė nepilnamečiui laisvės atėmimą.

Bausmės skyrimo procese svarbu atsižvelgti į anksčiau taikytas poveikio priemones nepilnamečiui. Ypatingas dėmesys šiai normai turėtų būti teikiamas skiriant terminuoto laisvės atėmimo bausmę, jei teismas nustato, kad anksčiau taikytos poveikio priemonės nebuvo efektyvios ir bausmės tikslai nebuvo pasiekti.

4.4. Nepilnamečio elgesys po nusikalstamos veikos padarymo

Skiriant bausmę, vienas iš įstatymo nustatytų aspektų, esminis momentas yra visapusiškas ir išsamus asmenybės ištyrimas. Nusikaltusio asmens asmenybę apibūdina požymiai iki nusikalstamos veikos padarymo, veikos padarymo metu, taip pat po nusikalstamos veikos padarymo. BK 91 str. 2d. 4p. numatyta, kad teismas, skirdamas bausmę nepilnamečiui, atsižvelgia į nepilnamečio elgesį po nusikalstamos veikos padarymo.¹⁴⁰ Galima sutikti su A. Drakšienės teigimu, kad baudžiamojoje byloje sutrinktų duomenų apie kaltininko asmenybę visuma turi būti pakankama, kad teismas galėtų išsiaiškinti, ar asmuo, nusikalto atsitiktinai, susiklosčius nepalankiai situacijai, ar nusikalstama veika yra dėsningas viso jo ankstesnio elgesio padarinys.

---

¹³⁸ BK 260 str. 1d. numatyta atsakomybė už neteisėtą gaminimą, perdirbimą, įgijimą, laikymą, gabenimą ar siuntimą narkotinių ar psichotropinių medžiagų, turint tikslą jas parduoti ar kitaip platinti arba pardavimą ar kitokį platinimą narkotinių ar psichotropinių medžiagų.

¹³⁹ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 3d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-81-113/08.

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos 2004 m. liepos 5 d. įstatymo Nr. IX-2314, įsigal.2004 m. liepos 13 d. (Valstybės Žinios, 2004, Nr.108-4030) .

Pavyzdžiui, 2006-05-24 d. Panevėžio apygardos teismas K.P. pripažino kaltu pagal BK 150 str. 4d. ir paskyrė jam bausmę – laisvės atėmimą ketveriems metams. Vadovaujantis BK 92 str. 1d., 2d., bausmės vykdymą atidėjo trejiems metams, skiriant auklėjamojo poveikio priemones – iki 2006 metų rugsėjo 1d., atlikti 50 valandų nemokamų auklėjamojo pobūdžio darbų sveikatos priežiūros arba globos ir rūpybos įstaigose bei elgesio apribojimą dvylikai mėnesių – būti namuose nuo 22 val. iki 6 val., tęsti mokslą, dalyvauti valstybinių ir nevalstybinių įstaigų bei organizacijų rengiamose socialinio ugdymo ar reabilitacijos priemonėse bei uždrausti lankytis masinio pasilinksminimo vietose. Skiriant bausmę, teismas atsižvelgė į tai, kad K.P. nusikaltimą padarė būdamas tik mažiau nei prieš mėnesį sulaukęs 15 metų amžiaus, į tai, kad jis suprato padaręs nusikaltimą ir labai nuoširdžiai gailisi, į tai, kad byloje nėra jokių duomenų apie tai, kad K.P. prieš tai ir po šio nusikaltimo padarymo pažeidinėjęs įstatymus, jis teiriamas pirmą kartą, laikėsi jam skirtos kardomosios priemonės, namų arešto, sąlygų, byloje nėra duomenų, kad jo atžvilgiu anksčiau būtų taikytos kitos poveikio priemonės.¹⁴¹ Nepilnamečio elgesys po nusikalstamos veikos parodo jo santykį su padaryta veika. Taigi, jeigu kaltinamasis teismo nagrinėjimo procese nepažeidinėja kardomosios priemonės, nuoširdžiai gailisi dėl padarytos veikos, atlygino žalą nukentėjusiam, teismui yra pagrindo manyti, kad jis daugiau nusikalstamų veikų nebedarys, todėl bausmės vykdymas gali būti atidedamas.

Nepilnamečio elgesys po nusikalstamos veikos padarymo iš dalies atspindi pagrindines jo vertybes, gebėjimą suvokti ir vertinti padarytą veiką ir atsiradusius padarinius. Nepilnametis gali pripažinti padaręs nusikalstamą veiką ir nuoširdžiai galėtis, atsiprašyti nukentėjusiojo, stengtis atlyginti žalą pats ar per trečiuosius asmenis. Visa tai teismui leidžia manyti, kad nepilnametis ateityje gali nebedaryti naujų nusikalstamų veikų.¹⁴²

LAT, formuodamas bendrą teisės normų taikymo praktiką taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis, nurodo, kad nuoširdų gailėjimąsi dėl savo nusikalstamo poelgio teismai dažniausiai laiko tada, kai kaltininkas pripažįsta esmines bylos aplinkybes, kritiškai vertina savo poelgį, stengiasi sumažinti nusikaltimo pasekmes (teikia nukentėjusiajam neatidėliotiną pagalbą, jo atsiprašo, gražina pagrobtą daiktą ir pan.) ir jeigu šiuos veiksmus jis atlieka savo noru, o ne verčiamas surinktų įrodymų. Dažniausiai teismai pripažįsta atsakomybę lengvinančiomis aplinkybėmis tik tuos atvejus, kai

---

¹⁴¹ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gegužės 24 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-055-350/2006.

¹⁴² PRAPIESTIS, J., et al, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius. Teisinės informacijos centras. 2004. p. 467.

kaltininkas savo noru atvyksta prisipažinti apie padarytą nusikaltimą ir duoda parodymus apie esmines bylos aplinkybes iki baudžiamosios bylos iškėlimo ar bylos parengtinio tyrimo stadijos metu. Tačiau, jeigu kaltininkas atvyksta prisipažinti, suvokdamas, kad jo asmenybė teisėsaugos institucijoms yra jau žinoma ir atsakomybė neišvengiama, tai šios aplinkybės atsakomybę lengvinančia pripažinti negalima.¹⁴³

Apžvelgus įstatymų leidėjo poziciją, baudžiamosios teisės mokslininkų nuostatas, galima teigti, kad nepilnamečio elgesys po nusikalstamos veikos padarymo parodo jo santykį su padaryta veika. Kaltinamojo nuoširdi atgaila, pastangos sumažinti nusikaltimu padarytą žalą, gali būti vienas iš pagrindų teismui manyti, kad ateityje nepilnametis nebedarys nusikalstamų veikų, atitinkamai įvertinti kaltininko elgesį.

---

¹⁴³ LAT Teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis apibendrinimo apžvalga, 1999-12-23.

IŠVADOS

1. Magistro darbe autorė išnagrinėjo ir atskleidė bausmių skyrimo nepilnamečiams ypatumus. Bausmė – tai valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo apkaltinamuoju nuosprendžiu asmeniui, padariusiam nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, apribojanti nuteistojo teises bei laisves.

2. Remiantis tarptautiniais teisės aktais, galiojančiu Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, baudžiamosios teisės teoretikų darbais, išanalizuotas bausmių skyrimo ypatumų nepilnamečiams teorinis modelis, jo taikymo praktiniai aspektai, atskleistos aktualios bausmių skyrimo ypatumų nepilnamečiams taikymo problemos.

3. Įstatymų leidėjas turėdamas tikslą padėti nepilnamečiui reintegrui, neapsiriboja bendrosios bausmės paskirtimi, o nurodo specialius nepilnamečiams taikomų bausmių tikslus, kurie iš esmės papildo ir individualizuoja bendrą bausmės paskirtį. Išanalizavus baudžiamosios teisės literatūrą galima teigti, kad įtvirtinant nepilnamečiams skiriamų teisinių sankcijų sistemą, itin didelę svarbą turi teisingumo, humanizmo, proporcingumo įgyvendinimo principu užtikrinimas.

4. Bausmė, kaip griežčiausia prievartos priemonė, nepilnamečiui turėtų būti taikoma tada, kai paaiškėja, jog jis padarė tokio pobūdžio nusikalstamą veiką, už kurią jam negali būti taikomos švelnesnės poveikio priemonės.

5. Skiriant laisvės apribojimo bausmę nepilnamečiui sukuriama tam tikros pareigos, bei apribojamos elgesio galimybės, kurios dažnai būna delinkventinio elgesio priežastimi.

6. Laisvės atėmimo bausmės skyrimo atidedant bausmės vykdymą tikslas – pataisyti nepilnamečius asmenis ne izoliuojant juos nuo visuomenės, bet, paskyrus auklėjamojo poveikio priemones, kontroliuoti jų elgesį, sulaikant nuo naujų nusikaltimų padarymo, pamažu pripratintam prie visuomenei priimtino gyvenimo būdo.

7. Autorės nuomone yra tikslinga kiekvienoje byloje nustatyti asmens socialinę brandą, kuri yra svarbi ne tik veikos padarymo metu, bet ir teismui parenkant bausmės rūšį, siekiant įstatyme numatytų bausmės tikslų. Baudžiamajame procese didesnis vaidmuo turėtų tekti Vaiko teisių apsaugos tarnyboms, vertinant nepilnamečio elgesį.

8. Bausmių skyrimo procese svarbu atsižvelgti į anksčiau taikytas poveikio priemones nepilnamečiui. Ypatingas dėmesys šiai normai turėtų būti skiriamas terminuoto laisvės atėmimo bausmę, jei teismas nustato, kad anksčiau taikytos poveikio priemonės nebuvo efektyvios ir bausmės tikslai nebuvo pasiekti.

9. Apžvelgus įstatymų leidėjo poziciją, baudžiamosios teisės mokslininkų nuostatas, galima teigti, kad nepilnamečio elgesys po nusikalstamos veikos padarymo parodo jo santykį su padaryta veika. Kaltinamojo nuoširdi atgaila, pastangos sumažinti nusikaltimu padarytą žalą, gali būti vienas iš pagrindų teismui manyti, kad ateityje nepilnametis nebedarys nusikalstamų veikų, ir tuo pagrindu paskirti tinkamą poveikio priemonę.

10. Išanalizavus teismų praktiką bausmių skyrimo nepilnamečiams aspektu nustatyta, kad teismai skirdami bausmę nepilnamečiui turi kompleksiskai įvertinti jo asmenybės ypatumus, elgesio aspektus ir paskirti tinkamą poveikio priemonę.

SANTRAUKA

Magistro darbo tema – bausmių skyrimo ypatumai nepilnamečiams. Remiantis tarptautiniais teisės aktais, galiojančiu Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, baudžiamosios teisės teoretikų darbais, išanalizuotas bausmių skyrimo ypatumų nepilnamečiams teorinis modelis, jo taikymo praktiniai aspektai, atskleistos aktualios bausmių skyrimo ypatumų nepilnamečiams taikymo problemos.

Darbe atskleidžiama bausmės kaip valstybės prievartos priemonės nepilnamečiams samprata. Analizuojama bendra bausmės samprata, nepilnametystės samprata baudžiamajoje teisėje bei nepilnamečiams skiriamų teisinių sankcijų paskirtis. Remiantis baudžiamajo įstatymo nuostatomis, teisės doktrina bei teismų praktika, apžvelgiamos bausmių, skiriamų nepilnamečiams rūšys. Aptariant terminuoto laisvės atėmimo bausmės rūšį, analizuojamas ir bausmės vykdymo atidėjimas. Trečioje dalyje analizuojami bendrieji bausmių skyrimo pagrindai. Ketvirtoje dalyje analizuojamos specifinės aplinkybės, reikšmingos bausmės skyrimo nepilnamečiams procese: nepilnamečių gyvenimo ir auklėjimo sąlygos, sveikatos būklė bei socialinė branda, anksčiau taikytų poveikio priemonių svarba. Į šią problemą bandoma pažvelgti teoriniu lygmeniu, t.y. analizuojant įstatymo leidėjo poziciją, teisės doktriną, tarptautinius teisės aktus, taip pat apžvelgiant teismų praktiką. Magistro darbe pateikiama ne tik teisės specialistų nuomonės, bet ir išsakytos autorės mintys ir pasiūlymai įstatymo tobulinimui.

SUMMARY

The title of the master's thesis – features of juvenile sentencing rules. Following international legal acts, valid criminal code of the Republic of Lithuania, works of theorists of criminal law, the theoretical model of features of juvenile sentencing rules, practical aspects of its application are analyzed, relevant problems of juvenile sentencing rules are disclosed.

The conception of the sentence as the state means of compulsion for juveniles is disclosed in the paper. The general conceptions of the sentence, infancy in criminal law, purpose of the imposed legal sanctions for juveniles are analyzed. Following provisions of criminal law, law doctrine and court practice, types of sentences imposed for juveniles are reviewed. The suspension of the sentence imposed for juveniles is also analyzed when discussing the type of time-limited imprisonment. The general grounds for sentence imposition are analyzed in the third part of the paper. Specific circumstances, significant in the process of the sentence imposition for juveniles, are analyzed in the fourth part: living and upbringing conditions of the juvenile, state of health and social maturity, importance of earlier imposed sanctions. It is tried to review this problem in theoretical level, i.e. analyzing position of legislator, law doctrine, and international legal acts as well as reviewing court practice. Not only opinions of law specialists are presented in master's thesis but also author's thoughts and suggestions for law development are expressed

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Tarptautiniai teisės aktai

1. Jungtinių Tautų vaiko teisių deklaracija paskelbta generalinės asamblėjos 1959 m lapkričio 20 d. 1/86 (xiv) rezoliucija. Prieiga per internetą: <http://www.nplc.lt>
2. Jungtinių Tautų standartinės minimalios nepilnamečių justicijos įgyvendinimo taisyklės (Pekino taisyklės). Žmogaus teisės: Jungtinių Tautų dokumentai. Vilnius, 2000;
3. Jungtinių Tautų nepilnamečių, iš kurių atimta laisvė, apsaugos taisyklės. Žmogaus teisės: Jungtinių Tautų dokumentai, 2000;
4. Jungtinių Tautų gairės nepilnamečių nusikalstamumo prevencijai (Rijado gairės). Nepilnamečių nusikalstamumo problemos-2000. Tarptautinio seminaro medžiaga. Vilnius, 2000.
5. Europos Tarybos ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R (87)20 „Dėl socialinės reakcijos į nepilnamečių nusikalstamumą“. Patvirtinta Ministrų Komitete 1987 m. rugsėjo 17 d. ministrų pavaduotojų 410-ojo susitikimo metu. Prieiga per internetą: <http://www.nplc.lt>;

Įstatymai ir kiti teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1992, Nr. 31- 953);
2. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo (Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501).
3. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ratifikavimo (Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987);
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741);
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341);
6. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (Valstybės žinios, 2005, Nr. 58-2002);
7. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569);
8. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr.8 – 1864);

9. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr. 1-1234);
10. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. (Valstybės žinios, 2007, Nr.80-3214).
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 600 “Dėl nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programos patvirtinimo“ (Valstybės žinios 2004, Nr. 83-3008);

Konstitucinio Teismo nutarimai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 45 straipsnio (1998 m. liepos 2 d. redakcija) ir 312 straipsnio 3 dalies (1998 m. vasario 3 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2003, Nr. 57-2552);

Specialioji literatūra

1. ABRAMAVIČIUS, A.; ČEPAS, A.; DRAKŠIENĖ, A.; NOCIUS, J.; PAVILONIS, V.; STASIULIS, D.; PRAPIESTIS, J.; ŠVEDAS, G. BAUDŽIAMOJI teisė: bendroji dalis. 3-asis papild. leid. Vilnius: Eugrimas, 2003;
2. BABACHINAITĖ, G., et al. Nepilnamečio asmenybė ir nusikalstamumas. Vilnius, 1984.
3. BEKARIJA, Č. *Apie nusikaltimus ir bausmes*. Vilnius, 1992.
4. DRAKŠAS, R. Bausmė: bendrosios teorinės problemos. Vilnius: *Teisė*, 2004, Nr. 52;
5. DRAKŠAS, R. Baudžiamosios atsakomybės filosofiniai aspektai. Vilnius: *Teisė*, 2005 Nr. 54;
6. DRAKŠAS, R. Baudžiamojo poveikio priemonės kaip baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma. Vilnius: *Teisė*, 2004, Nr. 50;
7. DRAKŠAS, R. Numatytų nepilnamečiams baudžiamųjų teisinių sankcijų paskirtis. Vilnius: *Teisė*, 2006, Nr. 61;
8. DRAKŠAS, R. Svarbesni nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės klausimai. Vilnius: 2005.
9. DRAKŠIENĖ, A. Bausmių skyrimo ribos. Vilnius: *Teisė*, 1995, Nr. 29;
10. DRAKŠIENĖ, A. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso projekte. Vilnius: *Teisė*, 1998, Nr. 32;

11. DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė: vadovėlis*, Vilnius: Eugrimas, 2007;
12. DRAKŠIENĖ, A.; DRAKŠAS, R. *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė: vadovėlis, antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Eugrimas, 2008;
13. DRAKŠIENĖ, A. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Vilnius: *Teisė*, 2003, Nr. 48;
14. DRAKŠIENĖ, A. Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje teisėje. Vilnius: *Teisė*, 2005, Nr. 54;
15. DRAKŠIENĖ, A. Pakaltinamumas kaip nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės prielaida. *Teisė*, 2006, Nr.58;
16. JATKEVIČIUS, A. Alternatyvios laisvės atėmimui poveikio priemonės, taikomos nepilnamečiams už smurtinius nusikaltimus. *Teisė*, 2000, Nr. 35;
17. KAČERAUSKAS, J. 2000 metų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įteisintų bausmių, alternatyvių laisvės atėmimui, vertinimas, remiantis baudžiamosios politikos kontekstu. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2004, T. 57 (49);
18. PRAPIESTIS, J., et al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. Bendroji dalis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;
19. MALIŠAUSKAITĖ, S. Bausmių veiksmingumo vertinimo problemos ir jų sprendimo būdai. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2003, T. 47 (39);
20. MATIJOŠIUS, A. Alternatyvių bausmių sąvoka ir kai kurios jų rūšys užsienio šalyse. Vilnius: *Teisė*, 1995, Nr. 29;
21. MICHAILOVIČ, I. Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas. Vilnius., 2001;
22. MICHAILOVIČ, I. Nepilnamečio kaltininko ir nukentėjusiojo mediacijos galimybės Lietuvoje. *Teisė*, Nr. 35, 2000;
23. *Nepilnamečių justicija Lietuvoje*. – Vilnius., 1998;
24. PIESLIAKAS, V. Bausmės skyrimas. Vilnius: *Teisės problemos*, 1995, Nr. 1;
25. PIESLIAKAS, V. Bausmių skyrimo nuostatų tobulinimo problemos. Vilnius: *Teisės problemos*, 1996, Nr. 2;
26. PIESLIAKAS, V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. Aplinkybės, darančios įtaką baudžiamajai atsakomybei, ir nusikalstamos veikos teisiniai padariniai. Vilnius: *Justitia*, 2008;
27. PRADEL, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001;

28. SAKALAUSKAS, G.; JATKEVIČIUS, A. Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė Lietuvoje: reglamentavimo problemos ir galimi jų sprendimai. *Teisės problemos*, 2000, Nr. 3-4;
29. SAKALAUSKAS, G.; GEČĖNIENĖ, S.; JATKEVIČIUS, A.; MICHAILOVIČ, I. *Vaičių ir jaunimo baudžiamoji atsakomybė: užsienio šalių patirtis*. Vilnius: Teisės institutas, 2001;
30. SAKALAUSKAS, G. Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų, numatytų naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, įgyvendinimo problemos. Vilnius: *Teisė*, Nr. 41, 2001;
31. ŠULIJA, G. Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse. Vilnius: *Teisė*, 2004, Nr. 52;
32. ŠULIJA, G. Baudos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilnius: *Teisės problemos*, 2001, Nr. 3;
33. ŠULIJA, G. Bausmių skyrimo nuostatų konkretinimo problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Vilnius: *Teisė*, 2003, Nr. 48;
34. ŠULIJA, G. Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Vilnius: *Jurisprudencija*, 2004, T. 52 (44);
35. Švedas G. *Laisvės atėmimo bausmė: baudžiamosios politikos, baudžiamieji teisiniai ir vykdymo aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003;
36. *Namų advokatas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002;
37. Poveikio priemonių už nusikalstamas veikas paskyrimo ir įgyvendinimo praktinė būklė nepilnamečių justicijoje. Konferencijos „Efektyvus nepilnamečių justicijos sistemos vystymas“ pranešimas [interaktyvus]. 2007-11-16. Prieiga per internetą: <<http://www.nplc.lt>

Praktinė medžiaga

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999-12-23 nutarimas Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis.“;
2. Aukščiausiojo Teismo senato 1999-06-18 nutarimas Nr. 18, Dėl teismų praktikos nužudymų bylose;
3. Lietuvos Teismų praktikos taikant bausmių vykdymo atidėjimą apžvalga (Baudžiamąjį kodekso 75 ir 92 straipsniai) , - Teismų praktika, 2008, Nr. 28;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007-02-20 nutartis baudžiamajame byloje Nr. 2K-7-576/2006;

5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007-02-20 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201/2007;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007-11-13 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-549/2007;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006-10-10 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-594/2005;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005-03-25 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-170/2005;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004-03-30 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-200/2004;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2004-10-12 nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-493/2004;
11. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008-04-18 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-33-557/2008;
12. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-191-493/2008;
13. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008-03-17 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-72-48/2008;
14. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008-06-03 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-81-113/2008;
15. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006-05-24 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-055-350/2006.
16. Šiaulių miesto apylinkės teismo 2008-04-02 baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-296-716/2008;
17. Šiaulių miesto apylinkės teismo 2007-01-08 nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-089-409/2007;
18. Šiaulių miesto apylinkės teismo 2007-12-16 nuosprendis. baudžiamojoje byloje Nr. N1-665-167/2007;
19. Šiaulių miesto apylinkės teismo 2006-10-13 baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-733-167/2008;